

Riku Erkkilä (München/Helsinki)

Ersän prolatiivin merkitykset

In this paper I study the meanings (semantic functions) of the prolativ in Erzya. The aim of this paper is to find out what different meanings can be expressed by the prolativ in Erzya and what are the links between these meanings. The study is corpus-based, and the data collected from the corpus is analyzed in the framework of cognitive linguistics. The meanings are separated from each other by using the concepts of Proto-scene and functional element (Tyler & Evans 2003). By studying the data, I have found five Proto-scenes that differ from each other, and thus five meanings for the prolativ of Erzya. In addition, four of these meanings can be divided into two contextual variants, which have the same Proto-scene but differ systematically in usage context. Moreover, I represent the prolativ as a radial category based on the connections between the Proto-scenes. This study is one of the first attempts to describe a lesser-studied Uralic language in the framework of cognitive linguistics, and as such interesting for both scholars of Uralic languages and of cognitive linguistics.

1. Johdanto¹

Tutkin tässä artikkelissa ersän prolatiivisia kognitiivisen kielentutkimuksen näkökulmasta. Tavoitteeni on selvittää aineistopohjaisen tutkimuksen avulla, mitä kaikkia merkityksiä ersän prolatiivilla on. Kognitiivisen kielentutkimuksen teorioiden ja metodologian käyttö on uusi näkökulma aiheeseen. En hyödynnä tutkimuksessani mitään tiettyä kognitiivisen kielentutkimuksen teoriaa (esim. kognitiivinen kielioppi; Langacker 1987), vaan hyödynnän eri teorioita ja niiden terminologiaa tarpeen mukaan.

Ersässä prolatiivi on produktiivinen paikallissija, jonka päätte on äänneymäristöstä ja determinatiivisuudesta riippuen *-ka/-kañt'*² (soinnittoman konsonantin jäljessä), *-gal/-gañt'* (soinnillisen konsonantin jäljessä), *-val/-vañt'* (vokaalin jäljessä) tai *-t'ñeva* (määräisessä monikossa) (Bartens 1999: 74, 83, 87; EK 2000: 81). Lisäksi ersässä voidaan muodostaa determinatiivisen taivutuksen prolatiivimuodot *ez-* pronominiivartalon prolatiivista *ezga* ja pääsanana determinatiivisen taivutuksen yksikön genetiivistä (*-ñt'*; yksikössä) tai monikon nominatiivista (*-t'ñe*; monikossa) (Bartens 1999: 84–85). Näillä analyttisillä muodoilla ei tutkimukseni perusteella ole merkityseroa synteettisiin vastineisiinsa nähden, joten käsittelen niitä keskenään samanarvoisina.

1. Tämä artikkeli on saatettu nykyiseen muotoonsa Koneen säätön Mordvalaiskielten deskriptiivinen kielioppi -hankkeen puitteissa. Kiitän Arja Hamaria ja Rigina Ajankia sekä SUSA:n kahta nimetöntä arvioijaa tästä tutkimuksesta sen eri vaiheissa annetusta hyödyllisestä palautteesta.

2. Ensimmäinen variantti on perustaivutuksen ja toinen määräisen taivutuksen yksikön prolatiivin tunnus. Ersässä ei esiinny perustaivutuksen monikon prolatiivia.

Kognitiivisen kielitieteen näkökulmasta morfeemikategorian merkityksen kuvaus on mahdollista. Merkitysten kuvauksen mahdollistavat seuraavat kognitiivisen kielentutkimuksen perusoletukset. Ensinnäkin kognitiivinen kielentutkimus olettaa, että kielellinen merkitys on ensyklopedista. Tulkitessaan kielellistä ilmausta ihminen hyödyntää kaikkea kyseisen ilmauksen elementteihin liittyvää tietouttaan. Tietous voi liittyä sanojen (leksikaalisiin) merkityksiin, yleisiin käyttöyhteyksiin, erilaisiin konnotaatioihin jne. (esim. Geeraerts 2006: 4–5; Onikki-Rantajääskö 2010: 47–48). Tämän takia kielellisten elementtien merkityksiä tutkittaessa on otettava huomioon sekä sijan tarkoitteen että predikaatin ominaisuudet (ks. myös Janda 1993: 16–17). Merkitys tarkoittaa kognitiivisessa kielentutkimuksessa sitä semanttista sisältöä, mikä jollakin kielellisellä yksiköllä on (Langacker 1987: 97–98). Kielellinen yksikkö on mikä tahansa kieliyhteisössä konventionaalistunut kielellinen rakenne, esimerkiksi morfeemi, syntaktinen konstruktio tai idiomi (Langacker 1987: 57–76). Yhdellä kielellisellä yksiköllä voi olla useita merkityksiä, jotka aktivoituvat eri konteksteissa (Tyler & Evans 2003: 1–4).

Toinen tärkeä perusoletus on, että kielessä on vain kolmenlaisia rakenteita: fonologisia, semanttisia ja symbolisia. Fonologiset rakenteet ovat foneemijonoja, jotka muodostavat lausumia. Semanttiset rakenteet taas ovat abstrakteja merkityksiä, jotka kuvaavat erilaisia asioita ja asioiden välisiä suhteita. Symboliset rakenteet ovat foneettisten ja semanttisten rakenteiden yhdistelmiä, eli kieltä. (Langacker 1987: 57–60.) Jaon takia kognitiivisessa kielentutkimuksessa ei ajatella, että kielissä olisi morfologiaksi tai syntaksiksi kutsuttuja tasoja, vaan että morfeemit ja syntaktiset rakenteet ovat erikokoisia symbolisia yksiköitä, joissa tietty semanttinen sisältö yhdistyy tiettyyn fonologiseen asuun. Tämän tutkimuksen näkökulmasta kaikkia prolatiivissa taivutettuja nomineja ja adverbbeja sekä postpositiolausekkeita, joissa on prolatiivimuotoinen postpositio, voidaan tutkia samanarvoisina.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

- Mitä merkityksiä ersän prolatiivilla on?
- Miten prolatiivin tarkoitteen ja lauseen predikaatin ominaisuudet vaikuttavat tietyn merkityksen aktivoitumiseen?
- Miten prolatiivin eri merkitykset liittyvät toisiinsa ja miten prolatiivi voidaan kuvata järjestäytyneenä kategoriana?

Määrittelen aineistoni perusteella ersän prolatiiville kuusi merkitystä: VÄYLÄ,³ ALUE, SIAINTI, AUKKO, AJANKOHTA ja RAJA (ks. tarkemmin luku 5). Aiemmassa tutkimuksessa on tapauksesta riippuen esitetty yksi tai useampia näistä merkityksistä, mutta siihen, millä ehdoin jokin prolatiivin käyttö voidaan laskea jonkin merkityksen ilmenemäksi, ei ole aiemmin otettu kantaa. Tässä tutkimuksessa esittelen ne kriteerit,

3. Kognitiivisessa kielioppiperinteessä abstraktit kuvauskäsitteet, kuten relaatiot, kirjoitetaan kapitaleihin. Sovellan samaa periaatetta myöhemmin merkitysten nimityksissä, sillä nekin ovat abstraktioita konkreettisista käytöistä.

joilla prolatiivin merkitykset voidaan erottaa toisistaan. Aiempi tutkimus on lähinnä keskittynyt listaamaan prolatiivin merkityksiä, eikä prolatiivivia ole aiemmin tarkasteltu yhtenäisenä kategoriana. Esitän ne yhteydet, joita prolatiivin eri merkitysten välillä on ja jotka mahdollistavat prolatiivin hahmottamisen yhtenäisenä kategoriana.

Artikkelin aineisto on koottu teoksista *Ustno-poetičeskoje tvorčestvo mordovskogo naroda* III:2, *Eržanskije skazki* (Saransk 1967) ja *Šatko*-lehden numero 1978: 1, jotka ovat osa Turun yliopiston Mormula-korpusta. Suurin osa Mormula-korpuksen esiintymistä on saduista, mutta joukossa on myös sanomalehtitekstiä. Molemmat teokset ovat ersän kirjakieltä. Tutkimukseni pohjautuu siis standardoituun kirjakieleen, joten puhekielessä mahdollisesti esiintyvä kirjakielestä poikkeava prolatiivin käyttö jää tässä artikkelissa selvittämättä. Käsittelemäni aineisto on laajuudeltaan 635 prolatiivimuotoista sanaa.

Artikkelin rakenne on seuraava. Luvussa 2 käyn lyhyesti läpi kognitiivisen kielentutkimuksen teoriaa sekä siihen liittyvää terminologiaa erityisesti paikallissijojen kuvauksen kannalta. Prolatiivin kategoriaa käsittelem luvussa 3 typologisesta näkökulmasta, uralilaisten kielten kontekstissa sekä osana ersän sijajärjestelmää. Luvussa 4 vertailen aiemman tutkimuksen esityksiä ersän prolatiivista. Luvussa 5 kuvaan ersän prolatiivin merkitykset, ja luvussa 6 esitän miten nämä merkitykset liittyvät toisiinsa. Luvussa 7 on lyhyt yhteenveto tutkimuksesta.

2. Kognitiivinen kielentutkimus teoreettisena lähestymistapana

Tämän artikkelin teoriakehyksenä toimii kognitiivinen kielentutkimus (ks. esim. Geeraerts & Cyuckens 2007; Leino 1993; Onikki-Rantajääskö 2010). Kognitiivinen kielentutkimus ei ole yksi teoria vaan joukko teorioita, joilla on yhteiset perusnäkemykset kielen rakenteesta, toiminnasta ja käytöstä. Tärkeimmät näistä ovat kielen käyttöpohjaisuus ja merkityksen ensyklopedisuus (ks. esim. Geeraerts 2006: 2–6). Kielen käyttöpohjaisuus tarkoittaa sitä, että kieli nähdään ensisijaisesti kommunikaation välineenä ja kielenkäyttäjän valinnat heijastelevat hänen kommunikatiivisia tavoitteitaan.

Tilanteiden kuvaamiseen liittyy kognitiivisessa kielentutkimuksessa kuvio- tausta- ja muuttuja-kiintopistejako. Kuvatessaan jotain tilannetta käsitteistäjä nostaa siitä jonkin osatapahtuman huomionsa kohteeksi ja taka-alasta tilanteen muut osat. Tämä korostainen osa on kuvio ja kaikki muu tapahtumassa on taustaa. Kuviossa taas jokin olio hahmotetaan salienteimmaksi (keskeisimmäksi, huomattavimmaksi). Tämä olio on muuttuja ja muut kuviossa esiintyvät entiteetit katsotaan kiintopisteiksi. Lausetasolla muuttuja on yleensä lauseen subjekti ja kiintopisteinä toimivat objekti sekä mahdolliset adverbiaalit. Kuviossa voi esiintyä vain yksi muuttuja, mutta kiintopisteiden määrää ei ole rajoitettu. Esimerkiksi lauseessa *Suomi hankki kelvottomia hengityssuojaimia Kiinasta* muuttujana toimii lauseen subjekti *Suomi* ja kiintopisteinä objekti *kelvottomia hengityssuojaimia* sekä adverbiaali *Kiinasta*. Koko lause on kuvio, ja taustana toimii kaikki muu tapahtumaan liittyvä toiminta, mitä ei mainita

lauseessa. Tällaista toimintaa on se, kuka päätti ostosta, paljonko suojaimet maksoivat, miksi suojaimet olivat huonoja jne.

Olioiden välisiä suhteita eli relaatioita on kahdenlaisia: temporaalisia ja atemporaalisia. Temporaalisilla relaatioilla on temporaalinen hahmo eli ne kehittyvät ajassa. Atemporaaliset relaatiot taas pysyvät ajassa muuttumattomina. Temporaalisten relaatioiden ilmaisemiseen käytetään verbejä, kun taas atemporaalisia relaatioita pystytään ilmaisemaan useammalla tavalla, kuten sijapäätteillä ja adpositioilla. Esimerkiksi *olut tuopissa* ilmaisee atemporaalista relaatiota (SIJAINTIA) oluen ja tuopin välillä, kun taas lause *olut väljähtyy tuopissa* kuvaa prosessia, johon olut osallistuu ja joka kehittyy ajassa. Toisin sanoen mitä pidempi aika kuluu, sitä enemmän olut väljähtyy. On huomattava, että lauseessa *olut väljähtyy tuopissa* on temporaalisen relaation lisäksi ilmaistu atemporaalinen relaatio oluen ja tuopin välillä.⁴

2.1. Paikallisuuden ilmaukset kognitiivisessa kielentutkimuksessa

Kognitiivisessa kielentutkimuksessa on useampia tapoja kuvata paikallisuuden ilmauksia. Yksi tapa on prototyypillisyyden näkökulma, josta esimerkkinä Geeraerts (1992) on kuvannut hollannin prepositiota *over* 'yli'. Tällaisessa kuvauksessa lähtökohta on se, että kielen elementeillä on prototyypisiä (keskeisiä, kielenkäyttäjälle tutumpia) ja epäprototyypisempiä (vähemmän keskeisiä) merkityksiä. Toinen lähestymistapa on polysemianäkökulma, jota muun muassa Leino (1989: 189–197) on käyttänyt suomen paikallissijojen kuvauksessaan. Tällaisessa kuvauksessa lähtökohta on, että kielen elementillä on useita merkityksiä. Erona prototyypillisyysskuvaukseen on kuitenkin se, että yhtä merkitystä ei oleteta muita keskeisemmäksi, vaan kaikki merkitykset muodostavat merkitysverkon.

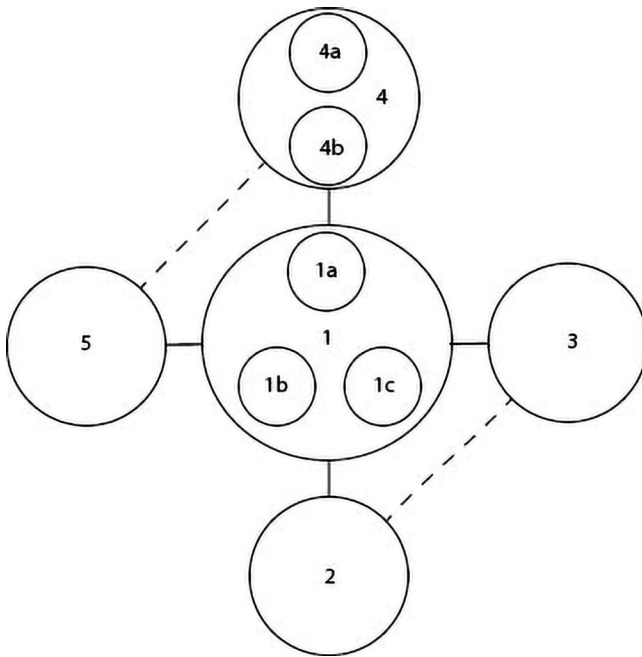
Hyödynnän edellä mainitut kaksi kuvaustapaa yhdistävää menetelmää, jossa kielen kategoria kuvataan säteittäiskategoriana (ks. esim. Lewandowska-Tomaszczyk 2007: 152). Säteittäiskategoria on kielessä esiintyvä kategoria, johon kuuluu prototyypinen (keskeinen) jäsen ja siihen liittyviä muita jäseniä. Kategoria voi olla mikä tahansa kielen yksikkö, esimerkiksi foneemi (joka koostuu toisiinsa linkittyvistä allofoneista), sana (joka koostuu polyseemisistä merkityksistä), tai sijan tunnus. Yhdessä nämä jäsenet muodostavat polyseemisen merkitysverkon (Brugman & Lakoff 2006: 109–110; Lewandowska-Tomaszczyk 2007: 148; Tuggy 2007: 88–91). Käsillä olevassa artikkelissa prolatiivin tunnuksen eri merkitykset muodostavat säteittäiskategorian (vrt. Lewandowska-Tomaszczyk 2007: 140).

Säteittäiskategoriassa jäsenten välillä on erilaisia yhteyksiä, jotka ovat eri tavoin motivoituneita. Tällaisia yhteyksiä voivat olla esimerkiksi metaforinen käyttö tai protoskeeman ekstensio. (Grünthal 2003: 128–129; Janda 1993: 17–22; Langacker 1991: 17–18). Se, että sijaa käytetään täysin uudessa kontekstissa vanhan mallin mukaan, vastaa osin analogiaa (Onikki-Rantajääskö 2001: 34–42; Tuggy 2007: 100–102).

4. Tässä esitetyt termit ovat alun perin Mark Johnsonilta (1987), mutta nykyisin ne ovat kognitiivisessa kielentutkimuksessa yleisesti käytössä.

Kaikki kategorian jäsenet linkittyvät jotenkin kategorian keskeiseen jäseneen, mutta muidenkin jäsenten välillä voi olla yhteyksiä (Janda 1993: 5; Lakoff 1987: 84). Mitä enemmän yhteyksiä kategorian jäsenten välillä on, sitä yhtenäisempi kategoria on.

Kategoriasta voidaan abstrahoida kategorian skeema. Tämä skeema sisältää ne kategorian jäsenten ominaisuudet, jotka ovat kaikille kategorian jäsenille yhteisiä (Lewandowska-Tomaszczyk 2007: 152–154; Tuggy 2007: 92–93). Usein on kuitenkin epäselvää, kuinka vahva asema tällaisella skeemalla on kielenkäyttäjien mielessä, vai onko sillä mitään asemaa (Onikki-Rantajääskö 2001: 41–42). Tutkimukseni lähtökohtana on, että ersän prolatiivin voi kuvata säteittäiskategoriana. Kuvio 1 esittää esimerkin vuoksi ersän latiivin säteittäiskategorian ja siitä johdetun skeeman kuvana. Vastaava kuvio prolatiivista esitetään luvussa 6.

Kuvio 1. Ersän latiivi säteittäiskategoriana Erkkilän (2019) mukaan. Ympyrät kuvaavat eri merkityksiä ja viivat erilaisia yhteyksiä niiden välillä.

Säteittäiskategoriassa on kahdenlaisia jäseniä: varsinaisia merkityksiä ja näiden kontekstuaalisia variantteja. Varsinaiset merkitykset erotetaan toisistaan funktionaalisen elementin avulla. Yhden merkityksen eri kontekstuaalisilla varianteilla on sama funktionaalinen elementti, mutta niiden esiintymiskontekstit eroavat toisistaan jollakin tavalla (Tyler & Evans 2003: 50–61). Kuviossa 1 merkitykset on kuvattu viivojen yhdistettyinä isoina ympyröinä ja kontekstuaaliset variantit on esitetty pieninä ympyröinä isojen sisällä. Tämä kuvaa sitä, että yhden kielen elementin, esimerkiksi sijan, merkitykset ovat erillisiä mutta liittyvät toisiinsa, kun taas kontekstuaaliset variantit ovat osa jotakin merkitystä.

Äärimmillään jokainen prolatiivin esiintymä voitaisiin lukea omaksi kontekstuaaliseksi variantikseen (vrt. Tyler & Evans 2003: 6–7; Onikki-Rantajääskö 2010: 64–65), mutta tällainen tutkimus ei kuvaisi hyvin prolatiivikategorian sisäistä rakennetta. Varsinaisten merkitysten erottelemiseen käytän Tylerin ja Evansin (2003) kehittämää metodologiaa, jossa jokaiselle merkitykselle esitetään protoskeema ja funktionaalinen elementti. Protoskeema on eräänlainen luuranko, joka kuvaa ne vaatimukset ja rajoitteet, jotka lauseen on täytettävä ilmaistakseen tiettyä merkitystä (Tyler & Evans 2003: 50–54). Funktionaalinen elementti taas on jokin osa protoskeeman kuvaamaa rakennetta, jota muuttamalla protoskeema vaihtuu toiseksi. Tämä osa voi olla esimerkiksi toiminnan tapa tai muuttujan liikkeen reitti (Tyler & Evans 2003: 51). Protoskeeman määrittämiseksi Tyler ja Evans (2003: 45–50) esittävät seuraavat kriteerit:

1. Vanhin tunnettu merkitys. On luontevaa, että vanhin tunnettu merkitys edustaisi protoskeeman merkitystä, sillä se on ollut pisimpään käytössä.
2. Jonkin suhteen hallitsevuus merkityksessä. Jos esimerkiksi suurimmassa osassa illatiivin funktioita esiintyy määränpää, on se todennäköisesti osa protoskeemaa.
3. Käyttö yhdysmuodosteissa, kuten yhdysanoissa ja partikkeliverbeissä.
4. Kontrasti muihin vastaavaan tason elementteihin. Jos esimerkiksi tulosijat ovat jonkin elementin suhteen oppositiossa muihin paikallissijoihin, on tämä elementti todennäköisesti osa niiden protoskeemaa.
5. Funktion johdettavuus. Jokainen funktio tulee voida johtaa protoskeemasta tai toisesta funktiosta ja on oltava mahdollistaa löytää konteksti, jossa funktio on muodostunut. Protoskeemasta on todennäköisintä saada johdetuksi kaikki tai ainakin useimmat funktiot.

Olen käyttänyt näitä kriteerejä aineistoni analyysissä.

2.2. Muuttujan ja kiintopisteen välisten suhteiden kuvaus kognitiivisessa kielitieteessä

Tutkittaessa paikallisuuden ilmauksia kognitiivisen kielentutkimuksen näkökulmasta tutkimuskohteena on muuttujan ja kiintopisteen välinen suhde (Langacker 1987: 217–220). Tämä johtuu siitä, että paikallisuuden ilmaukset ilmaisevat atemporaalisia relaatioita muuttujan ja kiintopisteen välillä (mts. 214–243; paikallisuuden ilmauksista Leino 1993: 74). Kun suhdetta koodataan morfologisesti, ilmaisee sijapäätte suhteen lauseen muuttujan ja kiintopisteenä toimivan pääsanansa välillä. Kun suhdetta koodataan syntaktisesti, esimerkiksi postpositiolla, ilmaisee postpositio suhteen muuttujan ja kiintopisteenä toimivan lausekkeen pääsanana välillä (Leino 1993 178–181; Ojutkangas 2008: 190–191).

Kuvattaessa dynaamisia tapahtumia ilmaisevia paikallisuuden ilmauksia on otettava huomioon muuttujan reitti. Muuttujan reitti on atemporaalinen kuvaus siitä, miten muuttuja liikkuu suhteessa kiintopisteeseen. Reitti voi olla rajaamaton, jolloin sen alku- tai loppupistettä ei eksplikoida, tai se voi olla jommastakummasta tai molemmista päistä rajattu, jolloin reitin alku- ja/tai loppupiste on eksplisiittisesti ilmaistu. Reitin muoto voi myös vaihdella. Muuttuja voi liikkua esimerkiksi suoraviivaisesti, mutkitellen tai edestakaisin. (Zlatev 2007: 330–332.)

3. Prolatiivin asema paikanilmausten järjestelmässä

Uralilaisissa kielissä prolatiivi on paikallissija, joka paikallissijojen systeemissä edustaa arvoja [+to] ja [+from] (Ylikoski 2015: 103). Eräissä muissakin uralilaisissa kielissä esiintyy produktiivinen prolatiivi tai sitä vastaava muun niminen sija.⁵ Molemmissa permiläisissä kielissä, udmurtissa ja komissa, esiintyy prolatiivia vastaava sija, jonka käyttö vastaa myös pääosiltaan ersän prolatiivia. Sillä ilmaistaan muuttujan reittiä ja kulkuaukkoa (Bartens 2000: 107). Itämerensuomalaisista kielistä produktiivinen prolatiivi esiintyy ainakin vepsässä, jossa se ilmaisee pääasiassa RAJAAMATONTA VÄYLÄÄ (Grünthal 2015: 89). Permiläisten kielten ja vepsän prolatiivilla ei kuitenkaan ole historiallista yhteyttä mordvalaiskielten prolatiiviin, vaan ne ovat kielten tai kieliryhmien erityiskehityksen tulosta.

Myös toisessa mordvalaiskielessä, mokšassa, esiintyy prolatiivi, jonka käyttö vastaa pääosiltaan ersän prolatiivin käyttöä (Bartens 1999: 97–98; Mokšən käl' 2000: 68). Mokšan prolatiivin allomorfit ovat pääpiirteittäin samat kuin ersässäkin: *-ka* soinnittoman konsonantin jäljessä ja *-va* vokaalin jäljessä. Lisäksi mokšassa on kaksi soinnillisten konsonanttien jäljessä esiintyvää prolatiivin allomorfia, liudentumattoman konsonantin jäljessä esiintyvä ersää vastaava *-ga* ja liudentuneen konsonantin jäljessä esiintyvä *-gä*. Allomorfi *-gä* esiintyy myös yksitavuisissa vokaaliloppuisissa sanoissa. Määräisessä taivutuksessa prolatiivia ei mokšassa kuitenkaan voida muodostaa synteettisesti, vaan on käytettävä myös ersässä mahdollista analyttistä rakennetta määräisen taivutuksen genetiivi + postpositio *ezga*. (Bartens 1999: 76–77, 84–85.)

Ersän prolatiivin historiaa ei ole toistaiseksi kattavasti selvitetty. Bartensin (1999: 76–77) mukaan mordvalaiskielten prolatiivi palautuu kantaauralin *kV-latiiviin, jonka Janhunen (1982: 30) mainitsee mahdollisena, joskaan ei varmana. Aikio & Ylikoski (2016: 61) esittävät, että kantamordvan prolatiivin tunnus on ollut *ko. Aikio & Ylikoski (mts. 101) myös sanovat, että kantaauraliin mahdollisena rekonstruoitu *k-latiivi palautuisi kantaauraliin rekonstruoitavissa olevaan *ŋ-latiiviin.⁶ Vaikuttaa

5. Esimerkiksi samojedologiassa käytetään nämä arvot omaavasta paikallissijasta nimitystä prosekutiivi, mutta kyseessä on ainoastaan ero terminologiassa.

6. *ŋ-latiivin vastineita nykykielissä ovat mordvalaiskielten latiivit mdE *-v*, *-j*, eräissä murteissa *-ŋ*, mdM *-v*, *-u*, *-i* (Bartens 1999: 76) sekä kantasamojedissa esiintynyt datiivi *ŋ (Janhunen 1998: 469), jonka vastineita esiintyy nykyisten samojedikielten suuntaapostpositioissa (Ylikoski 2011: 256).

siis mahdolliselta, että prolatiivi palautuisi kantaauralin lativiin, josta on kehittynyt länsiuralissa (itämerensuomalaisia, saamelais- ja mordvalaiskieliä edeltäneessä kielimuodossa) vokaaliloppuinen variantti. Tulevan tutkimuksen on kuitenkin vahvistettava tämä hypoteesi.⁷

Ersässä, kuten monissa läntisissä uralilaisissa kielissä, on melko suuri sijajärjestelmä, lähteestä riippuen noin 10 sijaa. Maailman kielten joukossa tämän kokoinen sijajärjestelmä on todella suuri. Oliver Iggesenin (2013) maailman kielten sijajärjestelmiä vertailevassa tutkimuksessa 10:n tai useamman sijan järjestelmä on suurin, ja hänen 261 kielen aineistossaan tällaisia järjestelmiä esiintyy ainoastaan 24. Läntisten uralilaisten kielten joukossa tämä ei kuitenkaan ole mitenkään erikoinen määrä, kun vertaa esim. vepsän (16–18 sijaa; Grünthal 2015: 62) tai permiläisten kielten (15–18 sijaa; Bartens 2000: 78) sijajärjestelmiin. Ersän sijat kuvaavat karkeasti jaoteltuna kolmenlaisia suhteita: kieliopillisia, paikallisia ja muita semanttisia suhteita. Jako näitä suhteita ilmaisevien sijojen välillä ei ole kuitenkaan itsestäänselvä, sillä jotkin sijat voivat ilmaista useampaan tyyppiin kuuluvia suhteita. Taulukko 1 esittää kahden eri kieliopin kuvaukset ersän sijajärjestelmästä.

	GMJa 1980 (151–152, 220–221)			Bartens (1999: 74, 79–80, 83, 87)		
	Epä-määräinen	Määräinen		Epä-määräinen	Määräinen	
		SG	PL		SG	PL
NOM ^a	-∅	-ś	-t'he, -tne	-∅	-ś	-t'he
GEN	-ń	-ńt'	-t'he, -t'ń	-ń	-ńt'	-t'heń
DAT	-heń, -neń	-ńt'eń	-t'heheń	-heń	-ńt'eń	-t'heheń
PART	-to, -t'e, -te, -do, -d'e, -de	-tońt', -t'eńt', -teńt', -dońt', -d'eńt', -deńt'	-t'hed'e	-do, -d'e	-dońt', -d'eńt'	-t'hed'e
TRA	-ks	–	–	-ks	–	–
ILL	-s	-ńt'eń	-t'hes	-s	-ńt'eń	-t'heheń
INE	-so, -se	-sońt', -seńt'	-t'hese	-so, -se	-sońt', -seńt'	-t'hese
ELA	-sto, -ste	-stońt', -steńt'	-t'heste	-sto, -ste	-stońt', -steńt'	-t'heste

7. Edellä esitetyn lisäksi voidaan todeta, että ersän lativiin ja prolatiivin tunnuksissa esiintyy kiintoisesti samankaltaista vaihtelua. Sekä lativiilla että prolatiivilla esiintyy nimittäin vokaalien jäljessä allomorfit *-v(a)* ja *-j(a)*, esimerkiksi *ko-v*, *ko-j* [DMST-LAT] ja *tu-va*, *ti-ja* [DMST-PROL]. *j(a)*-allomorfi on harvinaisempi, ja prolatiivin kohdalla esimerkiksi Bartens (1999) ei mainitse sitä ollenkaan, mutta Bubrih (1953: 24, 59) mainitsee muodon.

PROL	<i>-ka, -ga, -va</i>	<i>-kañt', -gañt', -vañt'</i>	<i>-t'ñeva</i>	<i>-ka, -ga, -va</i>	<i>-kañt', -gañt', -vañt'</i>	<i>-t'ñeva</i>
LAT	<i>-v</i>	–	–	<i>-v, -j</i>	–	–
ABE	<i>-vtomo, -vt'eme, -tomo, -t'eme, -teme</i>	<i>-vtomoñt', -vt'emeñt', -tomoñt', -t'emeñt', -temeñt'</i>	<i>-t'ñevt'eme</i>	<i>-vtomo, -vt'eme, -tomo, -t'eme, -teme</i>	–	–
COMP	<i>-ška</i>	<i>-škañt'</i>	<i>-t'ñeška</i>	–	–	–

Taulukko 1. Ersän sijajärjestelmä GMJa 1980:n ja Bartensin (1999) mukaan.

^a Epämääräisessä taivutuksessa ainut monikon sija on nominatiivi, jonka tunnus on *-t* (Bartens 1999: 82).

Ersässä on viisi sijaa, joiden voidaan katsoa ilmaisevan ensisijaisesti paikallisia suhteita. Nämä sijat voidaan jakaa kahden dimension avulla lähes symmetriseksi järjestelmäksi, jossa esiintyy sija jokaiselle arvolle $[\pm\text{to}]$ ja $[\pm\text{from}]$.⁸ Ersän paikallissijajärjestelmä esitellään taulukossa 2.

	[+to]	[–to]
[+from]	PROL <i>kudo-va, kudo-vañt', kudo-t'ñeva</i> 'taloa pitkin'	ELA <i>kudo-sto, kudo-stoñt', kudo-t'ñeste</i> 'talosta'
[–from]	ILL <i>kudo-s, -, kudo-t'ñes</i> 'taloon' LAT <i>kudo-v, -, -</i> 'taloon'	INE <i>kudo-so, kudo-soñt', kudo-t'ñese</i> 'talossa'

Taulukko 2. Ersän paikallissijat (muodot ovat järjestyksessä epämääräinen taivutus, määräisen taivutuksen yksikkö, määräisen taivutuksen monikko).

Typologiselta kannalta ersän sijasysteemi on melko erikoinen. Creisselsin (2006: 19) mukaan maailman kielten tyypillisissä paikallisuuden ilmaisusysteemeissä on kolme tunnusta, joiden arvot ovat $[-\text{to}][-\text{from}]$, $[\text{+to}][-\text{from}]$ ja $[-\text{to}][\text{+from}]$. Jotkin näistä tunnuksista ovat myös voineet langeta yhteen. Creisselsin (2009: 618) mukaan VÄYLÄÄ ilmaiseva sija on harvinainen maailman kielissä, ja että yleensä VÄYLÄÄ ilmaistaan muilla keinoin.

8. Arvolla $[\text{+to}][-\text{from}]$ on ersässä tarkalleen ottaen kaksi tai marginaalisesti jopa kolme sijaa: illatiivi, latiivi ja datiivi, mutta en käsittele asiaa tässä artikkelissa.

4. Aiempi tutkimus

Aiemmassa tutkimuksessa esiintyvät ersän prolatiivin kuvaukset voidaan jakaa karkeasti kolmia: 1) kielen kuvaukset, joissa prolatiivin funktioita ei eksplisiittisesti kuvata, 2) kielen kuvaukset, joissa prolatiivin funktioita esitellään ja 3) pelkästään prolatiivia käsittelevät esitykset. On huomattava, että Wiedemannin kielioppia (1865) ja *Erżań kel' -teosta* lukuun ottamatta alla esiteltävät teokset ovat mordvalaiskielten kielioppeja, joissa käsitellään yhtä aikaa sekä ersää että mokšaa. Teosten esimerkit on kuitenkin selkeästi merkitty, eli niistä selviää, kummasta kielestä on kyse.

4.1. Kieliopit

Ersän ja mordvalaiskielten kieliopit käsittelevät ersän prolatiivia vaihtelevasti. Osa ei käsittele prolatiivin käyttöä ollenkaan, kun taas joissakin prolatiivia kuvataan hyvinkin runsaasti.

Kielioppeja, joissa prolatiivin merkityksiä ei kuvata, edustavat Paasonen kresotomatia (1953 [1909]) sekä Cygankinin ja Devajevin kielioppi (1975). Näissä teoksissa prolatiiville ei esitetä merkityksiä eikä sen käytöstä anneta esimerkkejä, vaan prolatiivipäätteet esitetään vain osana nominiparadigmaa (Paasonen 1953: 01–03; Cygankin & Devajev 1975: 48–54). Tähän ryhmään voidaan laskea myös Budenzin (1876) kielioppi, vaikka hän antaakin prolatiiville minimaalisen kuvauksen (mts. 32). Näiden kuvausten perusteella voidaan implisiittisesti päätellä, että prolatiivi on kirjoittajien mielestä ilmaissut prolatiiville tyypillisiä merkityksiä, kuten liikettä jotakin pitkin tai jonkin kautta (ks. Creissels 2009: 618), ja että tämä merkitys on ollut oppositiossa muihin paikallissijojen ilmaisemiin merkityksiin. Koska Cygankinin ja Devajevin teos on näistä kieliopeista uusin, on mahdollista, että tekijät ovat omassa kieliopissaan noudattaneet varhaisempien kielioppien tapaa nimetä tietty ersän sija prolatiiviksi.

Useimmissa kieliopeissa prolatiivin merkityksiä kuvataan eksplisiittisesti ja esimerkein. F. J. Wiedemannin kielioppi (1865) esittelee prolatiivin merkityksiksi seuraavat: liikkeen läpi, pitkin ja luo; ajallisen keston; levittämisen johonkin asti tai jonkin läpi ja (kuvaannollisessa kielessä) sopivuuden, mukaisuuden ([– –] eine Bewegung durch, längs, an, über etwas hin, eine Verbreitung in oder durch etwas, in Figürlicher Bedeutung auch eine Gemässheit, Angemessenheit [– –]). Lisäksi Wiedemann toteaa, että lukusanojen kanssa prolatiivi ilmaisee, kuinka moneen osaan jokin jaetaan, ja luettelee joukon prolatiivin adverbialisia käyttöjä: *salava* 'salaa (heimlich)', *valdova* 'avoimesti (öffentlich)', *potmova* 'sisäisesti (innerlich)' ja *tarkava* 'siellä täällä (hier und da)'.

Jevsevjev kirjoittaa kieliopissaan (1928), että prolatiivi ”näyttää paikkaa, jota pitkin esine liikkuu. [Se] vastaa kysymykseen *kuva* 'mitä paikkaa pitkin? missä?'" Jevsevjev esittää joukon esimerkkejä, joilla hän havainnollistaa prolatiivin eri käyttötapoja. Lisäksi hän luettelee joitakin prolatiivisia adverbiaalimuotoja. Wiedemannin

tavoin Jevsevjev esittää prolatiivin merkitykseksi liikkeen reitin kuvaamisen mutta ei kuitenkaan esitä prolatiiville muita merkityksiä.

Neuvostoliittolaisista kieliopeista Koljadenkovin kieliovit (1954 ja 1959) esittelevät ersän prolatiivin lähes samoin. Koljadenkov antaa prolatiiville seuraavat neljä merkitystä: paikan prolatiivi (переместительный места), ajan prolatiivi (переместительный времени), toiminnan tuloksen prolatiivi (переместительный образа действия) ja ”prolatiiviobjekti” (переместительный объекта), joka ilmaisee predikaatin vaikutuksen alaa. Teoksissa esitellään sekä prolatiiviattribuutin (Koljadenkov 1954: 33–34; 1959: 135–136) että adverbiaalisen prolatiivin funktiot (Koljadenkov 1954: 42; Koljadenkov 1959: 143). Prolatiiviattribuutit esiintyvät Koljadenkovin mukaan attribuutteina infiniittisten verbimuotojen kanssa ja adverbiaaliset prolatiivit adverbeina finiittisissä lauseissa. Esiteltyt merkitykset ovat pääosin samat sekä attribuuteille että adverbiaaleille, mutta adverbiaaliselta prolatiivilta puuttuu ei-liikeverbinen toiminta paikassa eivätkä prolatiiviattribuutit voi esiintyä ”prolatiiviobjekteina”.

Lisäksi Koljadenkov esittelee prolatiivisille postpositioille erilaisia merkityksiä. Kaikki attribuuteilla esiintyvät merkitykset esiintyvät myös postpositioilla. Näiden lisäksi esitellään ”epäsuoran objektin prolatiivi” (значение косвенного объекта), joka esiintyy vain postpositiolla *mel'ga* ’jälkeen, jäljessä, perässä’ (Koljadenkov 1954: 35–37; Koljadenkov 1959: 137–138). Tämän lisäksi Koljadenkov (1954: 45–46) esittää ersän prolatiiville kaksi adjektiivista merkitystä, jotka eivät esiinny toisessa kielioivissa: sisällön prolatiivi (переместительный содержания) ja kokonaisuuden prolatiivi (переместительный завершенности).

Koljadenkovin mukaan prolatiivin ensisijainen merkitys on paikan prolatiivi. Tähän merkitykseen on ilmeisesti laskettu kaikki spatiaalisiin tarkoitteisiin liittyvät prolatiivin merkitykset. Erikoinen valinta luokittelussa on jakaa merkitykset prolatiiviattribuuttien, adverbiaalisten ja adjektiivisten prolatiivien ryhmiin, vaikka kahdessa ensimmäisessä ryhmässä merkitykset ovat käytännössä samat, ja adjektiiviset prolatiivit eivät ole esimerkeissä adjektiiveja vaan suhdesubstantiiveja, joiden esiintyminen prolatiivin kanssa ei ole mitenkään erityisen adjektiivista.

Mordvalaiskielten kielioivi GMJa 1962 esittää ersän prolatiiville 10 merkitystä. Vaikka GMJa 1962 pitää ersän prolatiivin ensisijaisena merkityksenä liikkeen ilmaisemista, se esittää lisäksi varsin suuren määrän merkityksiä, jotka ainakin osittain vaikuttaisivat olevan hyvin lähekkäisiä toisilleen. Lisäksi osa merkityksistä vaikuttaa esiintyvän vain tietyissä morfosyntaktisissa asemissa, kuten ainoastaan osana infiniittisiä verbirakenteita esiintyvä lopputuloksen prolatiivi. Prolatiivin, samoin kuin muidenkin sijojen, kuvaus on lähinnä listaus merkityksistä, joiden esiintymisehtoja ei kuvata tai joiden välisiä suhteita ei problematisoida mitenkään.

Toinen suuri mordvalaiskielten kielioivi GMJa 1980 esittää, että prolatiivista käytetään seitsemässä merkityksessä. GMJa 1980:ssä esitetyt merkitykset esiintyvät myös jo GMJa 1962:ssa. Suurin ero teosten välillä on se, että GMJa 1962 esittää useampia merkityksiä ja jakaa joitakin GMJa 1980:ssä esitettyjä merkityksiä useammaksi eri merkitykseksi. Esimerkiksi GMJa 1980:n jonkin päällä tai sisällä liikkumisen tai

leviämisen merkitystä vastaa GMJa 1962:ssa kaksi eri merkitystä: jonkin päällä liikkumisen ja jonkin sisällä liikkumisen merkitykset.

Myös GMJa 1980:ssa prolatiivin kuvaus on lähinnä lista sen erilaisista käytöistä. Prolatiivin merkitysten välisiä suhteita tai eri merkitysten esiintymisehtoja ei kuvata. Tässäkin kieliopissa spatiaalinen jotakin pitkin liikkumisen merkitys esitetään prolatiivin ensimmäisenä merkityksenä. GMJa 1962 ja GMJa 1980 esittävät prolatiiville varsin runsaasti merkityksiä. Näin tarkka jako ei välttämättä ole tarpeellinen, vaan osa GMJa 1962:ssa ja GMJa 1980:ssa esitetyistä merkityksistä olisi mahdollista katsoa yhden merkityksen eri kontekstuaalisiksi varianteiksi. Esimerkiksi GMJa 1962:ssa esitetyt objektin sisällä liikkumisen prolatiivi ja olosuhteiden prolatiivi voitaisiin katsoa kuvaavan samanlaisia tilanteita, joissa vain kiintopisteen abstraktisuus vaihtelee. Toisin sanoen olosuhteet voitaisiin käsittää abstraktiksi tilaksi, jonka sisällä toiminta tapahtuu (ks. myös luku 5.3).

Hieman uudemmissa kieliopissa esitettyjen merkitysten määrä laskee taas huomattavasti. Bartens antaa teoksessaan *Mordvalaiskielten rakenne ja kehitys* (1999) prolatiiville seuraavat merkitykset: VÄYLÄN⁹ adverbiaali, LOKATIIVIN adverbiaali ja predikatiivi (Bartens 1999: 97).

Yllä esitettyjen merkitysten lisäksi Bartens toteaa, että prolatiivi voi esiintyä TEMPORAALI-adverbiaalinen sijana: *t'e porava* 'tähän aikaan', *pižemeva* 'sateella' *čopodava* 'aamuvaihaisella' (mts. 98). Bartensillakin on ensimmäisenä merkityksenä VÄYLÄN adverbiaali, ts. adverbiaali, joka kuvaa liikkeen reittiä. Sen lisäksi Bartens mainitsee prolatiivin kuvaavan paikkaa (sekä adverbiaalisesti että prediktiivisesti) ja aikaa. Uusin ersän kielioppi Eržan' kel' (EK 2000) kertoo prolatiivin funktioiksi paikan (тарканть), ajan (шка) ja johonkin asti yltämisen (тевдеема пенть кона видьс пачкоди ловось, ведесь) (mts. 86). Tässäkin kieliopissa liikkeen reitti on annettu ensimmäisenä prolatiivin merkityksenä.

Kieliopissa esitetyt merkitykset on koottu taulukkoon 3. Useimmissa kieliopissa merkityksiä ei ole nimetty, vaan niissä esiintyy ainoastaan sanallisia kuvauksia kustakin merkityksestä. Tästä syystä taulukon 3 merkitys-sarakkeessa esiintyvät termit ovat ainoastaan tiivistelmiä kunkin kieliopin antamista kuvauksista. Eri kieliopissa pohjimmiltaan sama käyttö on voitu kuvata eri tavoin tai jakaa pienempiin osiin, minkä takia taulukossa saattaa samanlaisella merkityksellä olla kaksi tai useampiakin nimikkeitä. Toisaalta joidenkin kielioppien kuvaukset ovat hyvin ylimalkaisia ja varsinaiset merkitysten erot esiintyvät vain esimerkeissä. Tämän takia taulukossa oleva nimike jonkin kieliopin kohdalla saattaa sisältää merkityksiä, joilla on useita nimityksiä toisessa kieliopissa. Taulukossa esiintyvän moninaisuuden tarkoitus on kieliopissa esitettyjen merkitysten tiivistämisen lisäksi kuvata sitä, miten kirjavaa prolatiivin kuvaus aiemmissa kieliopissa on ollut. Luvussa 5 esiteltävän mallin on osaltaan tarkoitus yksinkertaistaa prolatiivin kuvausta.

9. Bartens käyttää kapiteeleja merkitysten nimityksissä. Tämä käyttö ei vastaa muualla tässä artikkelissa noudatettua kapiteelien käyttöä, joka on selitetty alaviitteessä 3.

Kielioppi → Merkitys ↓	Wiedemann (1865)	Jevsevjev (1928)	Koljadenkov (1954)	Koljadenkov (1959)	GMJa 1962	GMJa 1980	Bartens (1999)	EK (2000)
Väylä	X						X	
Aukko	X				X	X		
Kohde	X							
Paikka		X	X	X				X
Liike pinnalla					X	X		
Liike sisällä					X	X		
Leviäminen läpi	X							
Leviäminen rajaan	X							
Leviäminen pinnalla						X		
Leviäminen sisällä						X		
Yltäminen								X
Raja					X	X		
Hajautettu sijainti					X	X		
Sijainti (attribuutti)							X	
Sijainti (predikatiivi)							X	
Aika			X	X	X	X	X	X
Kesto	X							
Lopputulos			X	X	X			
Yksilöiminen					X	X		
Sopivuus	X							
Olosuhde					X			
Osa	X							
Irrottaminen					X	X		
Sisältö (adjektiivit)			X					
Kokonaisuus (adjektiivit)			X					
Epäsuora objekti (<i>mel'ga</i>)			X	X				

Taulukko 3. Ersän prolatiivin merkitykset eri kieliopeissa.

Artikkelissa käytetty prolatiivin merkitysten jaottelu poikkeaa aiemmista esityksistä. Eroa on prolatiivin merkitysten nimityksissä tai merkityksen esiintymisalassa. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat esimerkiksi yltäminen, paikka ja aika, jotka vastaavat esittämiäni RAJAN, SIJAINNIN ja AJANKOHDAN merkityksiä (ks. luvut 5.4, 5.6 ja 5.7). Toiseen ryhmään kuuluvat tapaukset, joissa aiemmassa tutkimuksessa on esitetty tarkempi tai muuten osin tästä tutkimuksesta poikkeava jako merkitysten välillä. Esimerkiksi GMJa 1962:ssa ja GMJa 1980:ssä erotellaan omiksi merkityksikseen liike jonkin objektin pinnalla ja liike jonkin objektin sisällä, GMJa 1980:ssä samoin leviäminen jonkin objektin pinnalla ja jonkin objektin sisällä. Nämä tapaukset edustavat pääasiassa tämän tutkimuksen VÄYLÄN, ALUEEN ja mahdollisesti RAJAN merkityksiä.

Aiempi tutkimus on myös esittänyt prolatiiville erilaisia merkityksiä, joita omassa aineistossani ei esiinny. Tällaisia ovat esimerkiksi sopivuus, olosuhde, osa ja irrottaminen. On mahdollista, että nämä merkitykset ovat niin harvinaisia, että niitä ei ole sattunut aineistooni. Toisaalta voi myös olla, että tällaiset esimerkit voisi analysoida osaksi jotakin luvussa 5 esittämääni merkitystä. Koljadenkov (1954) ja Bartens (1999) ovat myös jaotelleet merkityksiä osittain syntaktisin perustein. Syntaktinen jaottelu on rinnakkainen ja yhteensopiva tutkimuksessani esitellyn kanssa, mutta korostaa luonnollisesti eri asioita kuin semanttisin perustein tehty jaottelu.

4.2. Prolatiivimonografiat

Prolatiivia on käsitelty omana tutkimusaiheenaan seuraavissa neljässä kirjoituksessa. Todennäköisesti tähän mennessä kattavin mordvalaiskielten prolatiivin kuvaus on Martti Kahlan laudaturtutkielma (1956). Kahla käsittelee ersän prolatiivia syntaktis-semanttisin perustein jakamalla prolatiivin esiintymät merkityksen ja sanaluokkien mukaan. Hän esittää prolatiiville 135 merkitystä, joista 51 on määritelty sanaluokittain eritellen minkälaisissa merkityksissä substantiiveja, verbaalinomineita, adjektiiveja, pronomineja ja numeraaleja käytetään. Loput 84 merkitystä on määritelty leksikaalisesti konjunktoiden, postpositioiden ja adverbien merkityksiksi. Ensimmäisessä ryhmässä prolatiivi katsotaan produktiiviseksi taivutuspäätteeksi, kun taas toisen ryhmän muodostavat leksikaalisiksi kokonaisuuksiksi kiteytyneet muodosteet. (Kahla 1956: 42–120.)

Kahla ei juurikaan anna esimerkkejä, vaan jokainen prolatiivin käytön kuvaus on lista prolatiivimuotoisista sanoista, jotka kussakin käytössä esiintyvät. Lisäksi jokaisen tapauksen kohdalla luetellaan, minkä sanaluokan sanan määritteinä kyseiset prolatiivit esiintyvät ja listataan verbit, joiden kanssa tämä prolatiivi aineistossa esiintyy. (Kahla 1956: 42–120.) Esitys on lähes sanakirjamainen luettelo kaikista kirjoittajan löytämistä lauseista, joissa prolatiivi esiintyy. On kuitenkin huomattava, että Kahla nimeää *varsinaisiksi prolatiiveiksi* ”[–] ne tapaukset, jotka esiintyvät lauseessa, jonka finiittiverbi ilmoittaa liikkumista, ja jotka ilmoittavat liikkumisen tapahtuvan jotakin esinettä pintaa, tasoa tms. myöten johon liikkujalla tai liikkuvalla

esineellä on kiinteä kosketus liikkeessaan.” (Kahla 1956: 46.) Prolatiivin primaarinen merkitys on hänellekin liikkeen reitin kuvaaminen.

Toinen sangen monipuolinen prolatiivin kuvaus muodostuu Judit Molnárin kolmesta aihetta käsittelevästä artikkelista (Molnár 1994, 1997, 2005). Molnár tutkii sitä, minkälaisia merkityksiä ersän prolatiivilla esiintyy. Hän lähestyy kysymystä predikaatin merkityksen kannalta ja esittää ersän prolatiiville merkityksiä sen perusteella, minkälaista toimintaa lauseen predikaatti ilmaisee. Molnár (1994) esittää ersän prolatiiville 18 eri merkitystä. Molnár (2005: 247–248) sanoo, että prolatiivia kuvattaessa pitää ottaa huomioon lauseen (morfo)syntaktiset ja semanttiset ominaisuudet, kuten predikaatin merkitys, subjektin ja objektin luku, tapahtumapaikka, muiden lauseenjäsenten merkitys, vieraiden kielten vaikutus ja tekstityyppi. Näitä kriteerejä käyttäen hän esittää 12 verbiryhmää, joiden täydennyksenä prolatiivilla on eri merkitykset. Lisäksi Molnár (1997) vertailee mordvalaiskielten prolatiivia muiden uralilaisten kielten prolatiiveihin.

Edellä esitellyistä kieliopista ongelmana niidenkin kielioppien osalta, jotka kuvaavat prolatiivia mainintaa enemmän, on, että ne vain luettelevat prolatiivin käyttöä. Tällaisesta kuvauksesta ei käy ilmi, mitkä semanttiset tai syntaktiset ominaisuudet motivoivat juuri prolatiivin käyttöä kyseisissä tilanteissa muiden sijojen sijaan. Toisin sanoen sitä, mitkä prolatiivin semanttiset ominaisuudet missäkin tilanteessa ovat korosteisia ja miten eri käytöt liittyvät prolatiivin perusermerkitykseen, ei selitetä (perusermerkityksen määrittelystä ks. luku 6).

Myös merkitysten määrän vaihtelu herättää kysymyksen, kuinka monta itsenäistä merkitystä ersän prolatiiville on mahdollista (ja syytä) esittää. Toisaalta eräät kuvaukset (esim. GMJa 1962, Kahla 1956) esittävät ersän prolatiiville pitkän listan erilaisia merkityksiä, jotka on eroteltu syntaktisin, semanttisin ja leksikaalisiin perusteisiin, mutta perusteita ei aina käytetä johdonmukaisesti.

5. Aineiston analyysi

Tässä luvussa kuvaan aineistoni prolatiivin merkitykset. Vaikka tutkimukseni ei ole kvantitatiivinen, hyödynnän esiintymisfrekvenssejä merkitysten määrittelyssä. Kielenpuhujat käyttävät kielen yksiköitä, esimerkiksi prolatiivia, todennäköisesti eniten niissä tilanteissa, joissa se heidän mielestään on asianmukaisinta, toisin sanoen prototyypisimmillä käyttötavoilla.

Taulukossa 4 esitellään eri merkitysten prosenttiosuudet koko aineistosta. VÄYLÄN ja ALUEEN kohdalla on ensin esitetty kokonaismäärä ja sen alla merkittävien kontekstuaalisten varianttien määrät. VÄYLÄ-merkitystä esiintyy siis aineistossani yhteensä 263 kertaa, ja näistä 263 esiintymästä 151 edustaa RAJAAMATONTA VÄYLÄÄ ja 112 KOHDEVÄYLÄÄ. Samoin aineistossani esiintyy yhteensä 165 ALUE-merkityksistä prolatiivia, joista 115:ssa on kyse liikkeestä kiintopisteen rajojen sisällä ja 50:ssä jostakin muusta toiminnasta kiintopisteen rajojen sisällä. Merkitysten ja niiden alakategorioiden tarkemmat kuvaukset esitellään luvuissa 5.2–5.7.

	VÄYLÄ	ALUE	SIJAINTI	AUKKO	RAJA	AJAN-KOHTA	Kieli-opillistuneet ^a	Yht.
Määrä	263 151/112	165 115/50	28	22	14	13	135	635
%	41,4	26,0	4,4	3,5	2,2	2,1	21,3	100,0
Postp./ Adv.	153	96	21	3	5	10	135	423

Taulukko 4. Prolatiivin jakauma merkityksittäin.

^a Tässä sarakkeessa ovat yhteenlaskettuina prolatiivimuotoiset ilmaukset, jotka ovat eriytyneet prolatiivin produktiivisesta käytöstä.

Taulukosta 4 havaitaan, että VÄYLÄ on aineistossani frekventein merkitys, kuten prolatiivin määritelmän ja ersän aiempien kuvausten perusteella voi odottaa. Ylipäätään merkitykset ja alakategoriat, joissa muuttujan liike on salientti (keskeinen, huomattava) protoskeemassa, muodostavat suuren osan aineistoni esiintymistä. Nämä merkitykset ovat VÄYLÄ, AUKKO sekä ALUEEN alakategoria, jossa kiintopisteen rajaamalla alueella tapahtuu liikettä. Näiden merkityksien esiintymiä on aineistossani yhteensä 400, ja ne muodostavat 63,0 % koko aineistosta. Tämä merkitsee, että ersän prolatiivin prototyypisimpään käyttöön liittyy muuttujan reitin kuvaaminen. Taulukossa 4 mainitaan myös joukko aineistossani esiintyneitä prolatiivimuotoisia ilmauksia, jotka ovat kieliopillistuneet ilmaisemaan prolatiivin peruserkityksistä poikkeavia merkityksiä, joita ei kuitenkaan käsitellä tässä tutkimuksessa.

Tästä voidaan päätellä, että ersän prolatiivin salientein ominaisuus on muuttujan reitti, ja kun kielenkäyttäjät käyttävät ersän prolatiivia innovatiivisesti, todennäköisintä on, että kielennettävässä tilanteessa on jokin kielenkäyttäjän mielessä muuttujan reittiä vastaava osarakenne. Jos tällaista osarakennetta ei ole, on todennäköistä, että kielenkäyttäjä käyttää jotain muuta paikallisuuden ilmausta. Tämä hypoteesi pitää sikäli paikkansa, että kaikissa löytämässäni merkityksissä on esiintymiä, joissa esiintyy ainakin osittain muuttujan reittiä vastaava osarakenne.

Aineiston kvalitatiivisessa tarkastelussa otan huomioon prolatiivin pääsanana leksikaaliset ominaisuudet sekä predikaatin ja mahdollisesti muiden lauseenjäsenen vaikutuksen merkityksen muodostumiseen. Hypoteesini on, että muut lauseenjäsenet täydentävät prolatiivin skeeman ja samalla vaikuttavat merkityksen tulkinnaan (vrt. Brugman & Lakoff 2006: 116). Aloitan tarkasteluni muutamalla huomiolla postpositioiden ja adverbien käsittelystä, minkä jälkeen tarkastelen aineistoa tyypillisemmistä merkityksistä epätyypillisempiin esiintymisfrekvenssien osoittamassa järjestyksessä.

5.1. Postpositioiden ja adverbien kuvaus

Aineistossani esiintyy paljon postpositiolausekkeita ja adverbeja, jotka ovat prolatiivissa. Postpositioiden¹⁰ katsotaan kognitiivisessa kielentutkimuksessa nostavan jonkin tarkoitteensa osan aktiiviseksi vyöhykkeeksi (Ojutkangas 2008: 386–391; ks. myös Langacker 1987: 271–272). Toisin sanoen postpositio korostaa jotakin osaa pääsanansa tarkoitteesta.¹¹ Korostuvan osan määrittää postposition merkitys, kuten esimerkeistä 1 ja 2 voidaan havaita.

- (1) *jut-i* [– –] *kud'ráv* *kil'ej-t'neń* *al-ga*
 kulkea-PRS.3SG kihara koivu-GEN.PL.DEF ala-PROL
 'kulkee [– –] kiharien koivujen alla' КК41 457 (Š s. 58, r. 14–15)¹²

- (2) *juta-s* *dvořece-ńt'* *ikel'-ga*
 mennä-PST1.3SG palatsi-GEN.DEF etupuoli-PROL
 'meni palatsin editse' КК31 327 (U s. 174, r. 15)

Esimerkissä 1 korosteisena on koivujen alapuoli ja esimerkissä 2 palatsin etupuoli. Postpositiot määrittävät funktionaalisen alueen suhteessa tarkoitteeseensa. Tämä funktionaalinen alue ei ole eksakti eikä kaikilla postpositioilla (tai edes samalla postpositiolla eri konteksteissa) samankokoinen, vaan määrittyy sen mukaan, minkälaisen alueen kielenkäyttäjät hahmottaa kussakin tilanteessa funktionaaliseksi. Tätä osaa postpositioiden merkityksestä voidaan kutsua funktionaaliseksi elementiksi (Tyler & Evans 2003: 50–53, 110–115).

Adverbit ovat skemaattisempia kuin nominit tai postpositiolausekkeet (vrt. Lehimets 2014: 38–40).¹³ Ne ilmaisevat entiteetin suhteellisen sijainnin, kuten esimerkissä 3. Skemaattisuus tarkoittaa adverbien kohdalla sitä, että yleensä niiden kiintopistettä ei ole ilmipantu, vaan se on luettavissa kontekstista. Toisin sanoen adverbeilla kiintopiste on olemassa skemaattisena oliona (Langacker 1987: 242; Tyler & Evans 2001: 86, alav. 14).

10. Tämä ei koske ersän *ezga*-postpositiorakennetta, jonka tehtävä on määrällisyyden ilmaiseminen.

11. Myös esimerkiksi Alhoniemen (1988) kuvaus suomen postpositioiden ja niiden pääsanojen suhteesta on käytännössä yhtenevä kognitiivisen kielentutkimuksen näkemyksen kanssa (mts. 27–29).

12. Esimerkit on koodattu seuraavasti: КК-alkuinen numerosarja viittaa Mormula-korpukseen ja suluissa oleva osa kertoo esimerkin sijainnin alkuperäisessä teoksessa (ensimmäinen kirjain = teos, s = sivu, r = rivi, teoksista ks. aineistolähteet artikkelin lopussa). Esimerkit on esitetty sellaisina, kuin ne esiintyvät korpuksessa haettaessa prolatiiveja, mutta laajemmat kontekstit on tarvittaessa tarkastettu alkuperäisistä teoksista. Muutamissa epäselvissä tilanteissa tulkinta nojaa alkuperäislähteen venäjänkieliseen käännökseen.

13. Koska postpositiot eivät esiinny muualla kuin postpositiolausekkeissa katson, että ne ovat syntaktisesta kompleksisuudestaan huolimatta saman tason yksiköitä kuin nominit ja adverbit.

- (3) *varšta-s* *perka-nzo* *di* *tu-s* ***vef-ga***
 katsoa-PST1.3SG ympärille-PX.3SG ja lähteä-PST1.3SG ylä-PROL
 'Katsoi ympärilleen ja lähti ylös.' KK31 233 (U s. 166, r. 10)

Voidaankin sanoa, että postpositioliousekkeet ja spatiaaliset adverbit eivät eroa varsinaisella sijataivutuksella ilmaistuista prolatiiveista kuin syntaktisesti; semanttisesti rakenteiden ero on vain ilmauksessa elaboroidun kiintopisteen kuvauksen tarkkuudessa (Grünthal 2003: 29–30, Leino 1993: 207–216). Tässä mielessä sijataivutusta, postpositioliousekkeitä ja adverbiaaleja voidaan pitää toistensa syntagmaattisina variantteina (Janda 1993: 20–22). Tästä syystä sekä postpositiot että adverbit voivat periaatteessa esiintyä kaikissa prolatiivin merkityksissä, eikä niitä näin ollen tarvitse erotella sijataivutuksesta merkityksiä kuvattaessa.

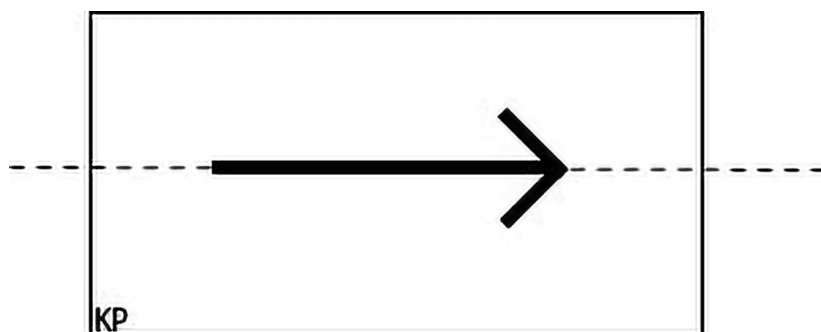
Lisäksi myös prolatiivimuotoiset pronominit ja näistä kiteytyneet adverbit voivat esiintyä prolatiivin eri merkityksissä, kuten *tuva* 'sitä pitkin, siellä' esimerkiksi 4, jossa se ilmaisee VÄYLÄN toista kontekstuaalista varianttia KOHDEVÄYLÄÄ. Aineistossani esiintyy seuraavia pronominin prolatiivimuotoja: *kuva(jak)* 'mitä (tahansa) pitkin, missä (tahansa)', *tuva* 'sitä pitkin, siellä', *t'ija-tuva* 'siellä täällä'.

- (4) *siñ* *bomba-št'* *di* *led'ne-št'* ***tu-va,***
 3PL pommittaa-PST1.3PL ja ampua-PST1.3PL tuo-PROL
ko-so-l' *vrago-s*
 mikä-INE-PST.PR.D.3SG vihollinen-NOM.DEF
 'Ne pommittivat ja ampuivat sinne, missä vihollinen oli.' KK41 619 (Š s. 24, r. 32)

Aineistostani voidaan ersän prolatiiville erottaa kuusi merkitystä, jotka käsitellään seuraavaksi.

5.2. VÄYLÄ

Useimmin aineistossani esiintynyt prolatiivin merkitys (263 esiintymää) on VÄYLÄ. VÄYLÄ kuvaa prototyypillisesti suhteita, joissa kiintopisteen tarkoite on yksiulotteinen ja muuttuja pystyy liikkumaan sitä pitkin (Leino 1993: 180–181; Zlatev 2007: 310–312). Toinen mahdollinen määritelmä on, että VÄYLÄ on muuttujan (potentiaalisen) liikkeen reitti. Tällöin kiintopisteen muodolla tai ulottuvuuksilla ei ole väliä, sillä muuttujan reitti käsitteistetään luonnollisesti yksiulotteiseksi (Langacker 1991: 155–157). Kummassakin tapauksessa VÄYLÄN funktionaalisenä elementtinä toimii muuttujan liikkeen mahdollistava rajaamaton reitti. VÄYLÄN protoskeema esitellään kuviossa 2. Laatikko ilmaisee kiintopistettä ja nuoli muuttujan liikettä. Katkoviiva kuvaa sitä, että muuttujan liikkeen alku- ja loppupistettä ei ole määriteltä.

Kuvio 2. VÄYLÄN protoskeema.

VÄYLÄ voi olla joko avoin, jolloin sen alku- ja loppupistettä ei ole määritelty, tai rajattu joko molemmista tai vain toisesta päästä (Leino 1993: 195). Aineistossani esiintyy näistä kahta tyyppiä (IMPERFEKTIIVISTÄ ja TERMINAALISTA väylää), joista käytän Leinin (mp.) käyttämiä termejä RAJAAMATON VÄYLÄ ja KOHDEVÄYLÄ.

RAJAAMATTOMIA VÄYLIÄ esiintyy aineistossani 150. Esimerkit 5 ja 6 kuvaavat prototyypin RAJAAMATTOMAN VÄYLÄN kumpaakin päätyyppiä.

- (5) *ard-i* *viř* *kija-vañt'*
 ajaa-PRS.3SG metsä tie-PROL.DEF
 'hän ajaa metsätietä' KK31 149 (U s. 11, r. 43)

- (6) *t'e* *podvalo-ñt'eñ* *možna* *mol'e-ms* *añsak* *zalo-ñt'*
 tämä kellari-DAT.DEF voi kulkea-INF1 vain sali-GEN.DEF
troks, *prinće-ñt'* *marto* *t'ejt'eře-ñt'* *vakska* *di*
 läpi prinssi-GEN.DEF kanssa tyttö-GEN.DEF ohitse ja
juta-ms *eřav-i* *prince-ñ* *spal'ña-vañt'*
 kulkea-INF1 täytyä-PRS.3SG prinssi-GEN makuuhuone-PROL.DEF
 'Siihen kellariin voi kulkea vain salin läpi, prinssin ja tytön ohi ja (sen jälkeen)
 täytyy mennä prinssin makuuhuoneen läpi.' KK31 117 (U s. 115, r. 19–21)

Esimerkissä 5 kiintopisteenä on funktionaalisesti yksiulotteinen *ki* 'tie'. Siinä on sen käytön kannalta yksi relevantti ulottuvuus, eli pituus. Tämä yksiulotteisuus elaboroi RAJAAMATTOMAN VÄYLÄN skeeman. Esimerkissä 6 taas kiintopiste on *spal'ña* 'makuuhuone', joka ei ole funktionaalisesti yksiulotteinen. Sen sijaan muuttujan rajaamaton reitti elaboroi RAJAAMATTOMAN VÄYLÄN skeeman. Molemmissa edellä esitetyissä esimerkeissä RAJAAMATTOMAN VÄYLÄN protoskeema elaboroituu täydellisesti. Esimerkissä 7 kiintopisteenä on kaksiulotteinen tarkoite *št'ena* 'seinä'.

- (7) *ot'ma-ńt'* *št'ena-t'ńeva* *kel'me* *ved'* *čud'-il'*
 rotko-GEN.DEF seinä-PROL.PL.DEF kylmä vesi valua-PST2.3SG
 'rotkon seiniä pitkin valui kylmää vettä' KK31 127 (U s. 51, r. 44–45)

Muuttujan reittiä ei voida myöskään pitää yksiulotteisena, sillä esimerkin 7 predikaatti *čudems* 'valua' ei ilmaise rajattua reittiä pitkin tapahtuvaa liikettä, vaan ainoastaan liikkeen tapahtumista. Esimerkki edustaakin epäprototyypisempää kontekstuaalista varianttia RAJAAMATTOMASTA VÄYLÄSTÄ, jossa muuttujan reitin rajaamattomuus toimii RAJAAMATTOMAN VÄYLÄN tulkinnan pohjana ja elaboroi osittain RAJAAMATTOMAN VÄYLÄN protoskeeman. Tämä johtuu siitä, että muuttujan *ved'* 'vesi' liike ei lauseen kuvaamassa tilanteessa ala mistään tai pääty mihinkään eikä sitä ole rajattu mihinkään tiettyyn kohtaan kiintopistettä. RAJAAMATTOMAN VÄYLÄN protoskeeman täydellinen elaboraatio vaatisi sitä, että liikkeen reitti on hahmotettavissa yksiulotteiseksi. Koska muuttujan liikkeen alku- ja loppupää eivät kuitenkaan ole eksplisiititesti ilmaistuja ja predikaatti ilmaisee suuntaista liikettä, protoskeeman osittaisen elaboraation tulkinta on mahdollinen. Tällaista käyttöä voidaan pitää yhdistävänä välimuotona VÄYLÄN ja ALUEEN merkitysten välillä (ks. luku 5.3).

Aineistoni osoittaa, että VÄYLÄN merkitys esiintyy vain liikeverbien kanssa. Liikeverbi voi esiintyä predikaattina (esimerkit 5 ja 7) tai osana verbiketjua (esimerkki 6). Prolatiivin merkityksiin staattisten verbien yhteydessä palaan myöhemmin luvuissa 5.3–5.5.

Myös postpositiot ja adverbrit voivat ilmaista VÄYLÄN merkitystä. Esimerkissä 8 on prolatiivimuotoisen postposition avulla muodostettu esimerkkiä 6 vastaava RAJAAMATON VÄYLÄ, jossa muuttujan liikkeen reitti täyttää VÄYLÄN funktionaalisen elementin vaatimukset eli se on liikkeen yksiulotteinen rajamaton reitti. Kuten esimerkissä 6, myöskään esimerkissä 8 kiintopiste ei ole funktionaalisesti yksiulotteinen. Sen sijaan muuttujan liike tapahtuu yksiulotteiseksi katsottavaa reittiä kiintopistettä pitkin, jolloin esimerkin 8 voidaan katsoa elaboroivan RAJAAMATTOMAN VÄYLÄN protoskeeman.

- (8) *juta-ś* *dvořece-ńt'* *ikel'-ga*
 mennä-PST1.3SG palatsi-GEN.DEF etupuoli-PROL
 'meni palatsin editse' KK31 327 (U s. 174, r. 15)

Esimerkissä 9 esiintyy prolatiivimuotoinen adverbi. Siinä kiintopisteenä on muuttujan näkökulmasta ylhäällä oleva alue, jota kohti predikaatin ilmaisema liike tapahtuu. Predikaatin kuvaama liike on suoraviivaista, joten prolatiivin merkitys tässä esimerkissä on VÄYLÄ.

- (9) *varšta-ś* *perka-nzo* *di* *tu-ś* *ver'-ga*
 katsoa-PST1.3SG ympäri-PX.3SG.GEN ja lähteä-PST1.3SG ylä-PROL
 'Katsoi ympärilleen ja lähti ylös(päin).' KK31 233 (U s. 166, r. 10)

Tulkitsen esimerkin 9 prolatiivin merkitykseksi tässä RAJAAMATTOMAN VÄYLÄN enkä KOHDEVÄYLÄÄ siksi, että predikaatti ei ilmaise tai edes implikoi liikkeen loppumista eikä kiintopiste skemaattisuutensa vuoksi ole konkreettinen paikka, jonka voi saavuttaa. KOHDEVÄYLÄÄN kuuluu olennaisesti korostainen liikkeen loppupiste joko ilmaistuna predikaatilla tai kiintopisteen tarkoitteena. Kuitenkin esimerkin 9 kaltaisissa tapauksissa, joissa kiintopisteet ovat hyvin skemaattisia, käsitteistys on luokittelussa avainasemassa: jos kielenkäyttäjä käsitteistää adverbien kuvaaman alueen konkreettiseksi paikaksi, voidaan katsoa, että kyseessä voi myös olla KOHDEVÄYLÄ. Joka tapauksessa esimerkki 9 edustaa sekä RAJAAMATTOMANA VÄYLÄNÄ että KOHDEVÄYLÄNÄ epäprototyyppeistä esiintymää, eikä tällaisia kategorioiden välisiä tapauksia aina ole edes mielekäästä luokitella yhteen kategoriaan kuuluviksi.

Esimerkkien 8 ja 9 perusteella voidaan havaita, että postpositioita ja adverbeja voidaan käyttää täysin samalla tavalla VÄYLÄ-merkityksessä kuin nominaalisiakin prolatiiveja. Ero on siinä, että esimerkkien 8 ja 9 kaltaisissa tapahtumissa VÄYLÄ muodostuu aina muuttujan reitistä, sillä postpositiot ja adverbit eivät koskaan ilmaise konkreettisia olioita, vaan näiden olioiden välisiä suhteita. Esimerkiksi esimerkissä 8 RAJAAMATTOMAN VÄYLÄN elaboraatio ei ole palatsin etuosa tai sen edessä oleva alue vaan se reitti, jota pitkin muuttuja kulkee palatsin edestä.

Toinen VÄYLÄN aineistossani varsin frekventti kontekstuaalinen variantti (113 esiintymää) on eksplisiittisesti loppupäästään rajattu VÄYLÄ eli KOHDEVÄYLÄ. KOHDEVÄYLÄ ei siis ole oma merkityksensä, vaan VÄYLÄ-merkityksen kontekstuaalinen variantti. Tämä variantti esiintyy konteksteissa, joissa muuttujan liikkeen loppukohta tai -tilanne on mukana lauseessa. Toisin sanoen sekä RAJAAMATTOMALLA VÄYLÄLLÄ että KOHDEVÄYLÄLLÄ on sama funktionaalinen elementti eli yksiulotteiseksi tulkittava reitti, jota pitkin muuttuja voi esteettömästi liikkua.

- (10) *sinst ardo-ma-sto-st ovt-t, ve'rgis-t vi'r-ga*
 3PL.GEN ajaa-INF2-ELA-PX.3PL karhu-PL susi-PL metsä-PROL
orgol'-it'
 paeta-PRS.3PL
 'heidän ajaessaan karhut, sudet pakenevat metsään' KK31 165 (U s. 158, r. 36–37)

- (11) [–] *mon kaj-iñ p'ra-va-n kuš'l'a-t'neñ*
 1SG kaataa-PST1.1SG pää-PROL-PX.1SG kiisseli-GEN.PL.DEF
 '[–] minä kaadoin päähäni kiisselin.' KK31 109 (U s. 326, r. 14)

KOHDEVÄYLÄN merkitys vaatii, kuten RAJAAMATTOMAN väylän merkityskin, predikaatukseen liikeverbin. Jos lauseessa ilmaistaan jotakin loppupistettä kohti suuntautuvaa liikettä, VÄYLÄ tulkitaan KOHDEVÄYLÄKSI, kuten esimerkeissä 10 ja 11. KOHDEVÄYLÄN kontekstuaalinen variantti esiintyy yhteyksissä, joissa predikaatin semantiikka mahdollistaa tulkinnan siitä, että liike loppuu kun se saavuttaa prolatiivilla merkityn kiintopisteen. Liikkeen ei tarvitse lausekontekstissa siis eksplisiittisesti

loppua kiintopisteeseen, pelkkä mahdollisuus riittää elaboroimaan KOHDEVÄYLÄN kontekstuaalisen variantin. KOHDEVÄYLÄN merkityksessä muuttujan reitti toimii protoskeeman elaboroivana VÄYLÄNÄ. KOHDEVÄYLÄ ei voi esiintyä kontekstissa, jossa kiintopiste on konkreettinen yksiulotteinen tarkoite. Tällöin kontekstuaalinen tulkinta on aina RAJAAMATON VÄYLÄ. Tämä johtuu todennäköisesti siitä, että KOHDEVÄYLÄN merkityksessä prolatiivin tarkoite ei varsinaisesti ilmaise VÄYLÄÄ, vaan VÄYLÄN päätepistettä. Itse VÄYLÄN elaboroi, kuten edellä totesin, muuttujan reitti.

KOHDEVÄYLÄ on prolatiivin kontekstuaalisena varianttina jonkin verran epäodotuksenmukainen, sillä ersässä on jopa kaksi tulosijaa, joilla voi ilmaista KOHDEVÄYLÄÄ, kun kiintopiste on eloton. Prolatiivin käyttö KOHDEVÄYLÄN merkityksessä voi motivoitua siitä, että prolatiivia käytettäessä fokuksessa on liike reittiä pitkin ja se, ettei liikkeen päätepiste ole niin salientti. Ersän illatiivin KOHDEVÄYLÄSSÄ taas nimenomaan liikkeen päätepiste on usein fokuksessa ja liikkeen reitti taka-alastettu. Sen sijaan latiivilla vaikuttaisi varsin usein olevan samanlaista käyttöä kuin prolatiivilla siinä mielessä, että liikkeen reitti on fokuksessa liikkeen päätepisteeseen nähden (esimerkki 12).

- (12) *viraz pokšt'a-ś di jurtaj sa-iž ked'e-ze-st*
 viraz isoisä-NOM.DEF ja jurtaj ottaa-PST1.3PL>3SG käsi-ILL-PX.3PL
ved'me-t'heñ, sirga-št' vel'e-v
 hihna-GEN.PL.DEF lähteä-PST1.3PL kylä-LAT
 'Isoisä Viraz ja Jurtaj ottivat hihnät käsiinsä [ja] lähtivät kylään.'
 (Š 7/03 s. 14, r. 2–3)

Ersän prolatiiville ja latiiville on esitetty yhteistä taustaa (ks. luku 1.3). Prolatiivin KOHDEVÄYLÄN voitaisiin siis tulkita heijastelevan varhaisempaa, eriytymätöntä VÄYLÄÄ.

Prolatiiviset postpositiot, joilla on KOHDEVÄYLÄN merkitys, eivät eroa ominaisuuksiltaan nominein ilmaistuista KOHDEVÄYLISTÄ. Niissäkin muuttujan liikkeen reitti ilmaisee protoskeeman elaboroivan VÄYLÄN, kuten esimerkissä 13.

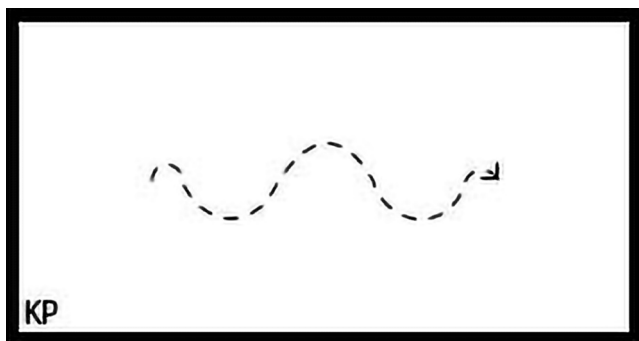
- (13) *čit' lomat'heñ mala-va jakše-št'*
 päivisin ihminen.GEN.PL.DEF läheisyys-PROL mennä-PST1.3PL
 'Päivisin ihmisten läheisyyteen menivät.' KK31 009 (U s. 307, r. 33)

Tässä esimerkissä on predikaattina liikeverbi, joka mahdollistaa tulkinnan liikkeen loppumisesta kiintopisteeseen alueelle.

5.3. ALUE

Aineistossani esiintyy 165 prolatiivia, jotka voidaan tulkita ALUE-merkityksiksi. ALUE-merkityksessä funktionaalisenä elementtinä on sisäpuolellaan esteettömän toiminnan mahdollistava rajattu alue. Tämä rajattu alue toimii lauseen kiintopisteenä. ALUE-merkityksiset prolatiivit voidaan jakaa kahteen kontekstuaaliseen varianttiin predikaatin semantiikan perusteella. Nämä kontekstuaaliset variantit ovat kiintopisteen alueella tapahtuva liike sekä kiintopisteen alueella tapahtuva muu toiminta (vrt. Päiviö 2007: 81–85; vastaavista suomen väyläadpositioiden käytöistä ks. myös Huomo 2010: 544–546).

ALUE- ja VÄYLÄ-merkitysten erottamisessa on erittäin tärkeää ottaa huomioon kielen ensyklopedisuus eli se, mitä merkityksiä kielenkäyttäjät liittävät sanoihin. Liikeverbien kanssa esiintyessään ALUEEN erottaa VÄYLÄSTÄ useimmiten juuri predikaatin merkitys, sillä molemmissa merkityksissä voi esiintyä ominaisuuksiltaan samanlaisia kiintopisteitä (ainoastaan funktionaalisesti yksiulotteiset kiintopisteet ovat mahdottomia ALUE-merkityksen funktionaalisen elementin takia).

Kuvio 3. ALUEEN protoskeema.

Ensimmäisen ryhmän muodostavat lauseet, joissa ALUE-merkityksinen prolatiivi esiintyy liikeverbin kanssa, ja aineistossani on 115 esiintymää ALUE-merkityksen tästä kontekstuaalisesta variantista.. Näissä lauseissa ALUE-merkitys ilmaisee, että predikaatin kuvaama liike tapahtuu kokonaan kiintopisteenä toimivan alueen rajojen sisällä. Kiintopiste voidaan siis käsitteistää toiminnan tapahtuma-alueen rajaavana SÄILIÖNÄ. Tällaisissa tapauksissa predikaatin ilmaisema liike on päämäärätöntä tai toistuvaa (tämä ilmaistaan joko leksikaalisesti, frekventatiivijohtimella tai reduplikaatiolla), toisin kuin VÄYLÄ- ja AUKKO-merkityksissä, joissa liike on useimmiten suoraviivaista. Tällaiset ALUE-merkityksen esiintymät muodostavat välimuodon VÄYLÄ-merkityksen ja ALUE-merkityksen toisen kontekstuaalisen variantin välille.

ALUE-merkityksisten prolatiivien toisen kontekstuaalisen variantin muodostavat tapaukset, joissa predikaattina toimii muu kuin liikeverbi. Tällöin kiintopiste ilmaisee sen alueen, jonka rajojen sisällä predikaatin ilmaisema toiminta tapahtuu.

Molempia ryhmiä voidaan pitää ALUE-merkityksisinä, sillä niissä on sama funktionaalinen elementti. ALUE-merkityksen protoskeema esitellään kuviossa 3. Laatikko kuvaa kiintopistettä ja viiva muuttujan reittiä. Sitä, että muuttujan reitti on taka-alais-tettu, ilmaistaan katkoviivalla ja viivan mutkaisuudella. Paksunnettu laatikko taas kuvaa sitä, että kiintopisteen rajat ovat merkityksessä keskeisessä asemassa.

Esimerkeissä 14 ja 15 prolatiivi esiintyy ALUE-merkityksessä ja ilmaisee rajatulla alueella tapahtuvaa päämäärätöntä tai toistuvaa liikettä. Kiintopisteinä toimivat *kardaz* 'aitaus' ja *čuvt'heń velks-* 'puiden yläpuoli', jotka elaboroivat protoskeeman funktionaalisen elementin täydellisesti, sillä ne kuvaavat hyvinkin eksplisiittisesti rajattuja aloja. Esimerkissä 15 päämäärättömyyden merkitystä vahvistaa predikaattina toimiva frekventatiivijohdos.

- (14) *baran-ne-ś* *kardaz-ga* *jak-i*
 oinas-DIM-NOM.DEF karja-aitaus-PROL kulkea-PRS.3SG
 'Oinas kulkee aitauksessa.' КК31 237 (U s. 96, r. 2)

- (15) [– –] *koda* *narmut'-t'he* *l'ivt'-ń-it'* *čuv-t'heń*
 INDF lintu-NOM.PL.DEF lennellä-FRE-PRS.3PL puu-GEN.DEF.PL
vel'ks-ka
 ylä-PROL
 '[– –] kuinka linnut lentelevät puiden yllä.' КК31 197 (U s. 206, r. 31)

Esimerkissä 16 on taas kyse hieman erilaisesta ALUEESTA. Tämän esimerkin predikaattina on frekventatiivinen verbi *jutavtoms* 'mennä yli, ohi (frq.)'.¹⁴ Kiintopiste voidaan käsittää distributiiviseksi (vrt. GMJa 1962: 147; GMJa 1980: 172–173), joten se ei elaboroi protoskeeman funktionaalista elementtiä täysin. Kiintopiste on kuitenkin käsitettävissä abstraktiksi alueeksi, joka koostuu useasta samanlaisesta osasta, mutta jotka eivät välttämättä ole yhteydessä toisiinsa. Liike tapahtuu näiden alueiden sisäpuolella siinä mielessä, että muuttuja käy kaikissa osissa, jotka kuuluvat kiintopisteseen. Esimerkki 16 on aineistoni ainut esiintymä tällaisesta ALUEESTA, joten kyseessä lienee varsin epätyypillinen kontekstuaalinen variantti.

- (16) *marto-ń* *2-će* *či-ste-ńt'* *mińek-t'he*
 maaliskuu-GEN toinen päivä-ELADEF 1PL-NOM.PL.DEF
jutavt'-śt' *źarija* *tarka-va*
 kuljeskella-PST1.3PL muutama paikka-PROL
 'maaliskuun toisena päivänä meikäläiset kuljeskelivat muutamissa paikoissa'
 КК41 527 (Ś s. 37, r. 45)

ALUE-merkityksen toinen kontekstuaalinen variantti ovat prolatiivit, joiden predikaattina toimii jokin muu dynaaminen verbi kuin selkeä liikeverbi. Tällaiset

14. Bartens listaa aineksen *-vto-* frekventatiivijohtimeksi (1999: 159).

tapaukset edustavat epäprototyypisempiä ALUE-merkityksiä, sillä prototyypisesti ALUE-merkityksen protoskeemaan kuuluu liikeverbi. Tällaiset ALUE-merkityksiset prolatiivit lähestyvät monessa suhteessa SIJAINTI-merkitystä (ks. luku 5.4). Nämä esiintymät on kuitenkin luontevampi lukea ALUE-merkityksen edustajiksi, sillä niissä esiintyy dynaaminen predikaatti ja funktionaalisenä elementtinä on alue, jonka rajojen sisällä tekeminen tapahtuu (ks. esim. Lehis mets 2014: 23–24). Tämä kontekstuaalinen variantti toimii todennäköisesti välittävänä ja vahvistavana rakenteena liikettä ilmaisevien prolatiivien ja staattisia suhteita ilmaisevien prolatiivien välillä. Linkkinä toimivat liikettä ilmaisevat ALUE-merkityksiset prolatiivit. Näitä ALUE-merkityksen kontekstuaalisen variantin edustajia on aineistossani 50.

Esimerkit 17–20 havainnollistavat jatkumoa prototyypisemmästä ALUEESTA epäprototyypisempään. Jatkumo näkyy esimerkeissä predikaatin ilmaiseman toiminnan laadussa siten, että esimerkin 17 predikaattiverbi *tarnams* 'väristä' on lähinnä päämäärätöntä liikettä, jota suurin osa ALUE-merkityksisistä prolatiiveista ilmaisee, kun taas esimerkin 20 predikaattiverbi *er'ams* 'elää' on hyvin lähellä SIJAINTI-merkityksen protoskeemaan kuuluvaa staattista predikaattia (ks. luku 5.4). Kaikille seuraaville esimerkeille on yhteistä se, että niiden funktionaalisenä elementtinä on rajattu alue, jonka rajojen sisällä predikaatin ilmaisema toiminta tapahtuu.

Esimerkissä 17 predikaattina on liikettä ilmaiseva predikaatti *tarnams* 'väristä' ja kiintopisteenä *tarad* 'oksa'. Kiintopiste elaboroi protoskeeman funktionaalisen elementin, eli alueen, jonka sisällä liike tapahtuu.

- (17) *tonś=kak* *lopiñe-ks* *tarn-at* *kel'me* ***tarad-tneva***
 2SG.REFL=FOC lehti-TRA väristä-PRS.2SG kylmä oksa-PROL.PL.DEF
 'Sinäkin lehtenä väriset kylmällä oksalla.' KK41 067 (Š s. 44, r. 39)

Vaikka kiintopistettä ei kaikissa tilanteissa olisikaan mahdollista käsitteistää rajatuksi alueeksi, on se esimerkin 17 tapauksessa varsin luonnollista. Tämä johtuu siitä, että muuttujana lauseessa on *lopat'ñe* 'lehdet', jonka taustaan ensyklopedisen tiedon perusteella kuuluu esimerkiksi liikkuminen tuulen mukana oksassa kiinni ollen. Epäprototyypisen esimerkistä 17 tekee predikaatin ilmaisema paikallaan tapahtuva liike. Esimerkki 17 edustaa tapausta, joka on ALUE-merkitysten jatkumolla varsin lähellä prototyypistä ALUETTA, mutta silti niistä erillinen.

Esimerkissä 18 predikaattina on verbi *uvnoms* 'ulvoa'. Predikaatin voidaan katsoa ilmaisevan muuttujan *varma* 'tuuli' liikettä metaforisesti. Kiintopisteenä lauseessa on *turba-t'ñe* [savupiippu-NOM.PL].

- (18) *uvn-it'* *toñ* *kežej* *varma-t* *či-ñ_čop*
 ulvoa-PRS.3PL 2SG.GEN vihainen tuuli-NOM.PL päivä-GEN_koko.päivä
turba-t'ñeva
 savupiippu-PROL.PL.DEF
 'Ulvovat sinua [sinulle] vihaiset tuulet koko päivän savupiipuissa.'
 KK41 065 (Š s. 44, r. 37)

Samoin kuin esimerkissä 17, myös esimerkissä 18 kiintopiste elaboroi ALUEEN protoskeeman funktionaalisen elementin. Esimerkin 18 kiintopiste on jopa prototyypimpi ALUEEN funktionaalisen elementin elaboraatio kuin esimerkin 17 kiintopiste. ALUE-merkitysten jatkumolla esimerkki 18 on kuitenkin hieman epäprototyypimpi kuin esimerkki 17, sillä sen predikaatti ilmaisee liikettä vain metaforisesti, kun taas esimerkissä 17 kysymyksessä on vielä konkreettinen liike.

Esimerkissä 19 predikaatti *kekšněms* 'piileskellä' ei enää kuvaa minkäänlaista liikettä vaan muuta aktiivista tekemistä.¹⁵

- (19) *narmuń-t'ňe* *kekšně-št'* *l'embe* ***pize-va-st***
 lintu-NOM.PL.DEF piiloutua-PST1.3PL lämmin pesä-PROL-PX.3SG>PL
 'Linnut piiloutuivat lämpimään pesäänsä.' KK41 693 (Š s. 60, r. 6–7)

Esimerkin kiintopiste *pize* 'pesä' sen sijaan on hyvinkin prototyypinen ALUEEN funktionaalisen elementin elaboraatio. Koska predikaatin ilmaisema tekeminen tapahtuu kiintopisteen rajaamalla alueella, voidaan katsoa, että esimerkki 19 edustaa ALUE-merkityksen jatkumolla esimerkkiä 18 epäprototyypisempää esiintymää. Kyseessä on kuitenkin ALUEEN edustaja.

Esimerkki 20 edustaa äärimmäisen epäprototyypistä tapausta, joka on jo hyvin lähellä SIJAINTI-merkitystä (ks. luku 5.4). Predikaattina on minimaalisesti aktiivista tekemistä ilmaiseva verbi *erams* 'elää'.

- (20) *lamo* *viška* *narod-t* ***ravo-ńt'*** ***čire-va***
 paljon pieni kansa-NOM.PL volga-GEN.DEF ranta-PROL
era-št' *berańste* [– –]
 elää-PST1.3SG huonosti
 'Monet pienet kansat Volgan rannalla elivät huonosti [– –]' KK41 091 (Š s. 51, r. 12)

Verbi on kuitenkin samalla myös hyvin skemaattinen ja sen taustaan kuuluu ensyklopedisen tiedon mukaan kaikenlaisia toimia ja tapahtumia, joita ihmisen elämään kuuluu. Koska varsin monet elämän tapahtumat ovat aktiivisia, voidaan katsoa että *erams* on minimaalisesti aktiivista tekemistä ilmaiseva predikaatti, minkä takia esimerkki 20 luokitellaan tässä ALUEEN eikä SIJAINNIN edustajaksi. Kiintopiste *ravońt' čire* 'Volgan ranta' elaboroi kuitenkin ALUEEN protoskeeman funktionaalisen elementin lähes täydellisesti (se, mikä kaikki käsitetään kuuluvaksi Volgan rantaan riippuu tietenkin käsitteistyksen tarkkuudesta, mutta varmasti on olemassa jonkinlainen raja, jonka jälkeen yhdenkään kielenkäyttäjän mielestä entiteetti ei voi olla Volgan rannalla). Tällaiset esiintymät ovat kuitenkin jo hyvin lähellä SIJAINTI-merkityksisiä prolatiiveja, ja todennäköisesti esimerkin 20 tyyppiset käytöt ja SIJAINTI-merkitys vahvistavat toisiaan ja toimivat prolatiivin kategorialla yhdentävänä linkkinä.

15. Tosin siinä on frekventatiivijohdin *-ňe-*, mikä yhdistää sitä ALUE-merkityksisten prolatiivien predikaattien taipumukseen olla frekventatiivisia.

Esimerkki 21 on esimerkki *ezga*-rakenteen ALUE-merkityksestä. Siinä predikaattina on *ped'avt'ňems* 'liimailla' ja kiintopisteen ilmaisee postpositio *ezgast* 'niille'.

- (21) *ped'avt'ňe-š* *ez-ga-st* *tusto* *šovoňe-ň* *budolma-t*
 liimailla-PST1.3SG DMST-PROL-PX.3SG paksu savi-GEN kimppu-NOM.PL
 'liimaili niihin paksut savimökyt' КК41 713 (Š s. 60, r. 17)

Esimerkki 21 on sikäli epäprototyypinen ALUE, että se elaboroi ALUE-merkityksen funktionaalisen elementin vain osin. Esimerkissä 21 kiintopiste ei nimittäin rajaa sitä aluetta, jolla tekeminen tapahtuu, vaan sen alueen, jonka rajojen sisäpuolella teon lopputulos sijaitsee. Sikäli esimerkin 21 kaltaiset tapaukset tulevat varsin lähelle KOHDEVÄYLÄÄ. Tämän käytön erottaa kuitenkin se, että predikaatti ei edusta ainakaan kovin prototyypistä liikettä. SIJAINTI-merkityksestä esimerkki 21 taas eroaa siinä, että sen predikaatti ilmaisee aktiivista tekemistä.

Esimerkissä 22 predikaattina toimii verbi *ňejavoms* 'näkyä' ja kiintopisteenä *peřt'-pel'ga* 'ympärillä'.

- (22) *peřt' pel'-ga* *ňejav-št'* *jaža-ž* *di* *pulta-ž*
 ympärillä-PROL näkyä-PST1.3PL jauhaa-PTCP2 ja polttaa-PTCP2
kudo-t
 talo-NOM.PL
 'ympärillä näkyi jauhettuja ja poltettuja taloja' КК41 535 (Š s. 31, r. 40–41)

Esimerkissä on ALUE-merkitys, jossa alue on kielenkäyttäjän näkökenttä. Esimerkki elaboroi ALUEEN funktionaalisen elementin vain osin, sillä näkyminen on hyvin passiivista tapahtumista. Sen taustassa esiintyy kuitenkin ensyklopedisen tiedon valossa näkijä, joka ainakin jollain tasolla aktiivisesti prosessoii näkemäänsä. Tämän takia esimerkin 22 kaltaisia tapauksia, samoin kuin yllä esitellyn esimerkin 19 kaltaisiakin, voidaan pitää epäprototyypisinä ALUEINA, jotka tulevat monessa mielessä lähelle SIJAINTI-merkitystä.

Esimerkkien 21 ja 22 prolatiivit edustavat sellaista käyttöä, jota on neuvostoliittolaisissa kieliopeissa kuvattu distributiiviseksi. Luen tämän tyyppisen käytön tässä osaksi ALUE-merkitystä, sillä distributiivisuutta ilmaisevien prolatiivien funktionaaliseksi elementiksi voidaan katsoa sen alueen ilmaiseminen, jonka rajojen sisällä kiintopisteen distribuutio sijaitsee. Tämä voidaan hahmottaa ALUE-merkityksen funktionaalisen elementin osittaiseksi elaboraatioksi, sillä se ilmaisee alueen, jonka rajojen sisällä toiminta tapahtuu. Kiintopisteen distribuutiota ilmaisevat prolatiivit ovat merkitykseltään myös hyvin lähellä SIJAINTI-merkitystä (ks. luku 5.4). Näistä esimerkeistä voidaan havaita, että kategorioiden tarkkarajainen erottaminen toisistaan saattaa hämärtää yhteyksiä, jotka yhdistävät kielellisen kategorian pintapuolisesti erilaisia ilmenemismuotoja ja rakentavat koheesiota kategorian sisällä.

ALUEEN ja VÄYLÄN merkityksiä yhdistää mielenkiintoisesti eräs konstruktio. Aineistossani esiintyy 20 ilmausta, jotka koostuvat verbiketjusta ja prolatiivista, ja

joiden prolatiivilla on samaan aikaan kaksi merkitystä, yksi finiittisen ja yksi infiniittisen predikaatin kanssa. Formaalisti konstruktion voisi kuvata seuraavasti: Pred(PST)+PROL+INF2. Aineistossani konstruktiossa esiintyy kolme eri finiittistä verbiä, joista yksi kielteisenä, sekä kolme eri infinitiiviä. Konstruktio esitellään esimerkissä 23.

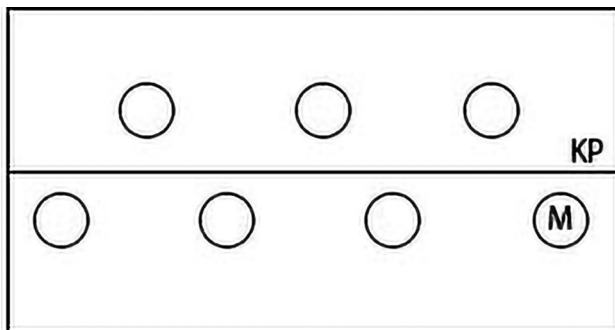
- (23) *tu-ś* *at'a-ś* *vir-ga* *jaka-mo*
 lähteä-PST1.3SG ukko-NOM.DEF metsä-PROL kulkea-INF2
 'Ukko lähti metsään kulkemaan.' KK31 007 (U s. 35, r. 2)

Esimerkissä prolatiivin tarkoite toimii kummankin verbin kiintopisteenä. Samalla se elaboroi yhtä aikaa kahden eri merkityksen funktionaalisen elementin. Finiittisen verbin kanssa aktivoituu suuntaisen liikkeen määränpäättä ilmaiseva KOHDEVÄYLÄN funktionaalinen elementti. Infinitiivin kanssa taas aktivoituu ALUEEN funktionaalinen elementti, joka ilmaisee sen alueen, jolla epämääräinen tai toistuva toiminta tapahtuu. Tällainen konstruktiot on mahdollisesti toiminut välimuotona, kun prolatiivi on laajentunut VÄYLÄ-merkityksestä ALUE-merkitykseen. Tätä oletusta tukee se, että verbiketjun osat ovat kaikissa aineistoni esiintymissä liikeverbejä, joiden kanssa prolatiivi muutenkin tyypillisesti esiintyy. Lisäksi olisi luontevaa, että ALUE-merkitys olisi ensin esiintynyt osana konstruktiota, jossa prolatiivi luontaisesti esiintyy. Tällaisesta asemasta se olisi voinut analogisesti levitä esiintymään itsenäisesti finiittisten predikaattien kanssa (vrt. Onikki-Rantajääskö 2001: 43–44; 214–215; Hopper & Traugott 2003: 63–68). Aineistossani on kuitenkin niin vähän esiintymiä tästä konstruktiosta, että hypoteesia ei pysty todistamaan täysin aukottomasti.

5.4. SIIJAINTI

Aineistossani on 28 prolatiivista, joilla on SIIJAINTI-merkitys. SIIJAINTI-merkitys eroaa edellä esitellyistä merkityksistä siten, että siihen ei liity minkäänlaista liikettä tai muutakaan toimintaa (vrt. Päiviö 2007: 77–80). Merkityksen protoskeemassa muuttujan ja kiintopisteen välillä vallitsee staattinen temporaalinen suhde, jota ilmaistaan predikaatiivirakenteella.¹⁶ Merkityksen funktionaalinen elementti on sijaintisuhde, joka on usein myös katsottavissa distributiiviseksi (ks. esimerkit 21 ja 22 luvussa 5.3). Muuttuja koostuu erillisistä olioista, jotka voidaan käsitteistää joko yhdeksi kokonaisuudeksi tai joukoksi erillisiä kokonaisuuden edustajia. SIIJAINNIN protoskeema esitellään kuviossa 4. Muuttuja(t) on merkitty palloilla ja kuvion keskellä oleva viiva kuvaa kiintopistettä. Protoskeema esittää kiintopisteen pitkänomaisena, sillä oletan, että SIIJAINNIN protoskeema on VÄYLÄN protoskeeman edelleenkehittymä. On kuitenkin mahdollista, että SIIJAINTI on kehittynyt ALUEESTA, jolloin protoskeeman tulisi vastata enemmän ALUEEN protoskeemaa. Tämän asian selvittäminen on kuitenkin jätettävä myöhemmän tutkimuksen tehtäväksi.

16. Lauseen ollessa preesensissä ersässä ei ole kopulaa (Bartens 1999: 128).

Kuvio 4. SIJAINNIN protoskeema.

Esimerkkiä 24 voidaan pitää SIJAINNIN-merkityksen prototyypin edustajana, sillä sillä on eniten yhtymäkohtia koko prolatiivin prototyypisimpiin esiintymiin. Esiintymien vähäisen määrän takia SIJAINNIN-merkityksen prototyypin määrittäminen on kuitenkin hieman epävarmaa. Esimerkissä 24 kiintopiste on pitkänomainen ja funktionaalisesti yksiulotteinen, ja prolatiivi ilmaisee, että muuttuja sijaitsee kiintopisteen varrella. Pitkänomainen kiintopiste vertautuu prototyypin VÄYLÄ-merkitysten kiintopisteeseen ja esimerkissä voidaan katsoa tapahtuvan subjektiivista liikkettä, kun käsitteistäjä skannaa reittiä kiintopisteeltä toiselle (vrt. Langacker 1987: 170–173).

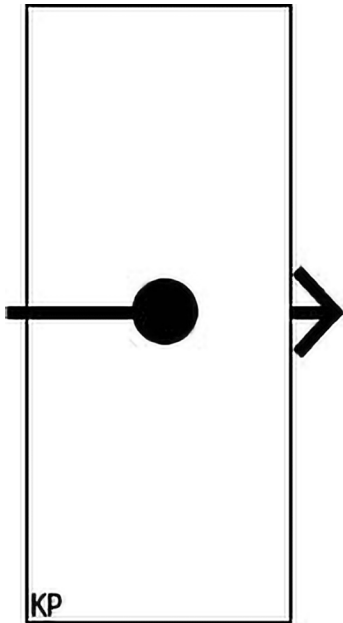
- (24) *l'ej-t'neñ* *čire-va* *ul'e-ze* *umarina-ń* *sad*
 joki-GEN.PL.DEF reuna-PROL olla-3SG.OPT omenapuu-GEN puutarha
 'jokien varrella olkoon omenatarhat' KK31 745 (U s. 204, r. 6)

Esimerkissä 25 taas kiintopiste on muun muotoinen kuin pitkänomainen, mutta funktionaalinen elementti elaboroituu kuitenkin lähes täydellisesti, sillä muuttujan ja kiintopisteen suhde on staattinen ja muuttuja koostuu diskreeteistä olioista. Esimerkin kuvaama tilanne onkin lähempänä ALUE- kuin VÄYLÄ-merkitystä, sillä kiintopiste ilmaisee sen alueen, jolla sijaintisuhde on. Postpositioliusekkeilla esiintyy samanlaista vaihtelua kiintopisteen tarkoitteen muodossa kuin prolatiivimuotoisissa nomineissa.

- (25) *ul'e-št'* *vačka-ž* *sir'neñ* *vakan-ga*
 olla-PST1.3SG pinota-PTCP2 kultainen kulho-PROL
 'olivat pinotut kultaiseen kulhoon' KK31 773 (U s. 240, r. 21–22)

5.5. AUKKO

Eräs ersän prolatiivilla esiintyvä merkitys on AUKKO, joita aineistossani on 22. AUKKO on lähellä VÄYLÄN merkitystä, mutta sen funktionaalinen elementti on kuitenkin muu, joten AUKKO on käsitettävä omaksi merkitykseksensä. Kuvio 5 esittää AUKON protoskeeman. Kuviossa laatikko osoittaa kiintopistettä ja sen läpi menevä nuoli muuttujan reittiä. Nuoli on paksunnettu, sillä AUKON merkityksessä muuttujan reitti on korosteinen.

Kuvio 5. AUKON protoskeema.

AUKON funktionaalinen elementti on spatiaalisesta maailmasta rajatun objektin (SÄILIÖN) pinnan läpi menevä reitti, joka mahdollistaa toiminnan tapahtumisen SÄILIÖN rajan toiselta puolelta toiselle. Tämä reitti eroaa VÄYLÄN funktionaalisessa elementissä esiintyvistä reitistä siinä, että sillä ei ole havaittavaa pituusulottuvuutta. Tämän takia AUKON merkityksessä toiminta alkaa aina SÄILIÖN rajan toiselta puolelta ja päättyy toiselle. AUKON merkityksessä kiintopiste edustaa aina SÄILIÖN rajassa olevaa toiminnan mahdollistavaa reittiä, kuten esimerkeistä 26 ja 27 käy ilmi.

- (26) *sova-š* *t'e* *kenkš-kañt'* *i'recteñ* *pačk*
 tulla.sisälle-PST1.3SG DMST ovi-PROL.DEF humalassa läpi
 'tuli tästä ovesta läpi humalassa' КК31 125 (U s. 346, r. 16)

- (27) [– –] *il'a* *varšta* *val'ma-va*
 NEG.IMP.2SG katsoa.CNG ikkuna-PROL
 '[– –] älä katso ikkunasta.' KK31 055 (U s. 10, r. 31)

Muuttujan liikerata alkaa ja päättyy AUKON rajojen ulkopuolella ja predikaatin ilmaiseva tekeminen tapahtuu AUKON kautta. Liikerata on AUKON ulkopuolisilta osiltaan implisiittinen ja määrittelemätön. Esimerkistä 27 voidaan huomata, että toisin kuin VÄYLÄN merkityksessä, AUKKO ei vaadi predikaatiksi liikeverbiä. Sen sijaan mikä tahansa toiminta, joka voi tapahtua AUKON kautta on mahdollinen predikaatti. Molemmat yllä olevat esimerkit ovat AUKON protoskeeman täydellisiä elaboraatioita. On mahdollista, että AUKON merkityksellä esiintyy kaksi kontekstuaalista varianttia, konkreettinen ja abstrakti, riippuen siitä läpäiseekö toiminta kiintopisteen pinnan (ABSTRAKTI AUKKO) vai tapahtuuko toiminta todellisen kiintopisteessä olevan kulkuaukon läpi (KONKREETTINEN AUKKO). Aineistoni on liian pieni asian varmistamiseksi, joten kysymyksen selvittäminen on jätettävä tulevan tutkimuksen tehtäväksi.¹⁷

Todennäköisesti prolatiivi on voinut alkaa esiintyä aistihavaintoverbin kanssa, kun se on alkanut esiintyä AUKON merkityksessä. Aineistossani ei ole yhtään aistihavaintoverbin kanssa esiintyvää VÄYLÄ-merkityksistä prolatiivia. RAJAAMATTOMAN VÄYLÄN kohdalla aistihavaintoverbit ovat joka tapauksessa intuitiivisesti hieman outoja, sillä normaalissa tilanteessa aistimisella on jokin KOHDE, ja jos aistihavainto käsitteistetään VÄYLÄKSI, pitäisi tämän kohteen olla käsitteistetyn VÄYLÄN loppupiste. Tämän takia aistihavaintoverbien kanssa esiintyvät KOHDEVÄYLÄT ilmaistaan ersässä tulosijoilla (ks. Erkkilä 2019). Jos taas aistihavainnolla ei ole ilmipantua KOHDETTA, ei ole mitään syytä, miksi sille konstruotaisiin VÄYLÄ. Myös indefiniittipronomini *kuva* 'mitä pitkin' sekä *ezga*-muodon avulla muodostetut prolatiivit voivat esiintyä AUKON merkityksessä.

GMJa 1962 esittää, että AUKON parafrasina esiintyy postpositioilla *pačk* 'läpi, lävitse' ja *troks* 'kautta, läpi, poikki, yli' muodostettuja rakenteita (mts. 148). Ilmeisesti näiden rakenteiden katsotaan ilmaisevan vain AUKKOA, sillä ne mainitaan teoksessa ainoastaan AUKON merkityksen kohdalla. Esimerkki 28 esittää postposition *pačk* käytön aistihavaintoverbin kanssa. Esimerkissä 26 postpositio *pačk* esiintyy liikeverbin kanssa. Aineistossani ei esiinny yhtään esiintymää postpositiosta *troks*, jonka voisi katsoa ilmaisevan AUKKOA. Esimerkeissä 29 ja 30 *pačk* ja *troks* taas ilmaisevat VÄYLÄÄ, mikä on aineistoni perusteella täysin mahdollista.¹⁸

- (28) [– –] *varšta-s* *št'ereotruba-ńt'* *pačk*
 katsoa-PST1.3SG stereokaukoputki-GEN.DEF läpi
 '[– –] katsoi stereokaukoputken läpi.' KK41 573 (Š s. 24, r. 8–9)

17. Kiitän SUSA:n nimetöntä arvioijaa tästä kiinnostavasta huomiosta.

18. Tässä käsittelen postposition *troks* perusmuotoisia esiintymiä. Aineistossani esiintyy myös postpositio *troks-ka* [*troks*-PROL] jota käsittelen sillä esiintyvien funktioiden kohdalla.

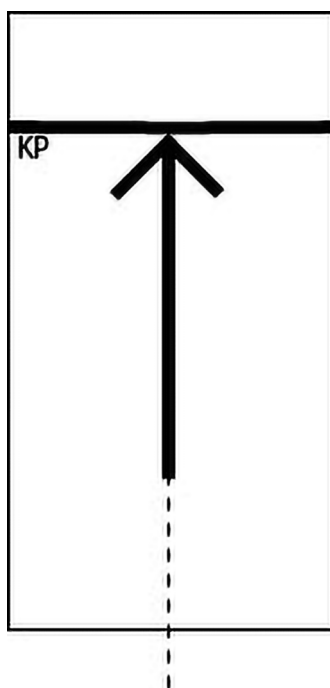
- (29) *moll'-i* *soldato-š* *vi'e-ń_pakša-ń* *pačk* [– –]
 mennä-PRS.3SG sotilas-NOM.DEF metsä-GEN_pelto-GEN läpi
 'Sotilas kulkee metsien ja peltojen läpi [– –]' KK31 013 (U s. 244, r. 6)
- (30) *tu-š* *arda-mo* *ińe* *ved'e-ń* *troks* [– –]
 lähteä-PST1.3SG ajaa-INF2 suuri vesi-GEN yli
 'Lähti ajamaan suuren veden yli [– –]' KK21 097 (MVD III s. 74, r. 9 – s. 75, r. 1)

Esimerkkien 28–30 perusteella voidaan sanoa, että prolatiivi ja edellä esitellyt postpositiot ilmaisevat eri osia kuviossa. Prolatiivi ilmaisee muuttujan reittiä (schematic PATH), kun taas *pačk* ja *troks* ilmaisevat muuttujan liikerataa (elaborated PATH). Reitti on staattinen ja kuuluu osana prolatiivin useiden merkitysten skeemaan. Reitti elaboroituu, kun lauseessa on sopiva prolatiivimuotoinen jäsen (ks. VÄYLÄ ja AUKKO edellä). Liikerata taas on dynaaminen ja on osa lauseen predikaatin kuvaamaa prosessia. Erityisen selvä tämä ero on esimerkissä 26, jossa *kenkš-kańt'* [OVI-PROL.DEF] elaboroi AUKON skeemasta SÄILIÖN pinnassa olevan, toiminnan läpi mahdollistavan reiän osarakenteen (funktionaalisen elementin), kun taas *pačk* kuvaa muuttujan liikerataa (erityisesti korostaen liikeradan päätepistettä ja liikkeen perfektiivisyyttä).

Vastaavan eronteon ovat tehneet useat tutkijat (ks. esim. Langacker 1991: 326–330; Tyler & Evans 2003: 217–218; Zlatev 2007: 330–331) ja vaikka useimmiten reitti ja liikerata lankeavat yhteen, niin esimerkin 26 kaltaisissa tapauksissa eronteko on mahdollinen. Nyrkkisääntönä voidaan pitää sitä, että sijataivutus ilmaisee kantasanausta riippumatta reittiä ja postpositiolauseke, jossa on taivuttamaton postpositio liikerataa, ja kun vain toinen elementistä esiintyy lauseessa, lankeavat reitti ja liikerata yhteen. Sijataivutetut postpositiot ja adverbis ilmaisevat reittiä sen takia, että niihin liittyessään sijapäätte elaboroi kussakin tapauksessa kyseessä olevan merkityksen skeemasta vastaavan funktionaalisen elementin, jonka se elaboroisi myös nominitaivutuksessa. Tämä funktionaalinen elementti on aina staattinen, sillä sijataivutus ilmaisee atemporaalista relaatiota (Leino 1993: 178–181). Adverbien prototyypisessä skeemassa taas esiintyy funktionaalisenä elementtinä prosessi, jonka predikaatti elaboroi (Langacker 1987: 219–220).

5.6. RAJA

RAJA-merkitys ilmaisee prosessin, jossa jokin entiteetti leviää jonkin toisen entiteetin päälle (vrt. Päiviö 2007: 85–87). Aineistossani on 14 esiintymää tästä merkityksestä. RAJA-merkitys voi kuvata sekä leviämisen prosessia, kuten esimerkissä 31, tai prosessin lopputilaa, kuten esimerkissä 32. RAJA-protoskeemassa on muuttuja ja kaksi kiintopistettä. Muuttuja ja toinen kiintopiste ovat skemaattisia elaboraationsa suhteen, sillä muuttuja voi ilmaista joko leviämisen kohteena olevaa oliota (esimerkki 31) tai leviävää ainetta (esimerkki 32). RAJA-merkityksen protoskeema esitellään kuviossa 6. Kuviossa nuoli kuvaa muuttujan liikettä ja poikittainen viiva kiintopisteenä olevaa tapahtuman loppukohtaa. Molemmat ovat paksunnettuja, sillä ne ovat korosteisia merkityksessä. Laatikko ilmaisee merkityksen toista kiintopistettä.

Kuvio 6. RAJAN protoskeema.

Kontekstuaalisten varianttien jakauma on varsin selkeä. Muuttuja on leviämisen kohde, kun lause kuvaa leviämisen prosessia. Tällöin predikaattina on leviämistä ilmaiseva verbi. Kun lause kuvaa prosessin lopputulosta, muuttujana on leviävä aine. Tällöin lauseet ovat yleensä predikaatiivisia, eli niistä puuttuu predikaatti. Koska RAJA-merkityksessä esiintyy tämän kaltaista vaihtelua, on predikaatti protoskeemassa vain hyvin skemaattinen ”predikaatio” (eli RAJA-merkityksessä esiintyy protoskeeman mukaan predikaatio). Protoskeeman toinen kiintopiste on aina prolatiivimuotoinen ja sen tarkoite ilmaisee sitä kohtaa tai tasoa, johon leviäminen yltää. Protoskeeman funktionaalinen elementti on INKLUUSIO. Toisin sanoen leviämisen lopputuloksena leviävä aine kattaa leviämisen kohteen kokonaan. Tämä erottaa leviämisen prosessia kuvaavat lauseet ALUE-merkityksessä, sillä ALUEESSA prosessin lopputulos ei ole INKLUUSIO, ja toisaalta leviämisen lopputulosta kuvaavat tapaukset SIJAINNISTA, sillä SIJAINNISSA oleminen on distributiivista, ei INKLUUSIOSSA olemista.

- (31) [- -] *sońś=kak* *al'oška* *kumaža-va* *moda-s* *pezna-ś*
 3SG.REF=FOC al'oška polvi-PROL maa-ILL vajota-PST1.3SG
 '[- -] itsekin Al'oška polviaan myöten maahan vajosi' KK31 233 (U s. 229, r. 6)
- (32) *robota-zo* *sonze* *kirga* *vid'-ga*
 työ-PX.3SG>SG 3SG.GEN kaula paikka-PROL
 'Työtään hänellä (on) kaulaan asti.' KK31 083 (U s. 367, r. 11)

Esimerkissä 31 muuttujana on Al'oška ja kiintopisteinä *kumaža* 'polvi' ja *moda* 'maa'. Kiintopisteistä *kumaža* 'polvi' ilmaisee leviämisen rajan prosessin lopussa ja *moda* 'maa' leviävän aineen. Predikaattina on leviämisverbi *peznams* 'vajota'. Näiden ominaisuuksien takia esimerkki 31 edustaa RAJAN ensimmäistä kontekstuaalista varianttia, jonka fokuksessa on prosessi. Esimerkissä 32 taas muuttujana on *robota* 'työ' ja toisena kiintopisteinä kolmannen persoonan ilmaisema henkilö. Varsinaista predikaattia lauseessa ei ole. Tästä voidaan huomata, että esimerkki 32 edustaa RAJAN toista kontekstuaalista varianttia, jossa prosessin lopputulos on fokuksessa. Esimerkistä 32 voidaan myös havaita, että aine, jonka johonkin asti olemista RAJA-merkitys ilmaisee, ei välttämättä ole mitään konkreettista.

Aineistossani esiintyy myös yksi RAJAN protoskeeman ekstensiota edustava esiintymä (esimerkki 33). Tämä tapaus poikkeaa protoskeemasta niin, että siinä esiintyy leviävää ainetta edustava muuttuja leviämistä ilmaisevan predikaatin kanssa eikä siinä ole leviämisen kohdetta tai leviävää ainetta ilmaisevaa toista kiintopistettä. Sen sijaan prolatiivimuotoinen lauseenjäsen ilmaisee leviämisen kohteen ja samalla implisiittisesti leviämisen rajat. Esimerkki elaboroi kuitenkin RAJAN funktionaalisen elementin, sillä prolatiivimuotoisen kiintopisteen tarkoite ilmaisee sen tason, johon muuttujan leviäminen loppuu. Esimerkkiä 33 voidaan pitää RAJA-merkityksen protoskeeman syntagmaattisena varianttina, sillä siinä esiintyy predikaattina prosessiverbi, mutta samalla myös leviävä aine on muuttujana. Lisäksi lauseesta puuttuu kokonaan prototyypisiin RAJA-merkityksiä ilmaiseviin lauseisiin kuuluva toinen kiintopiste.

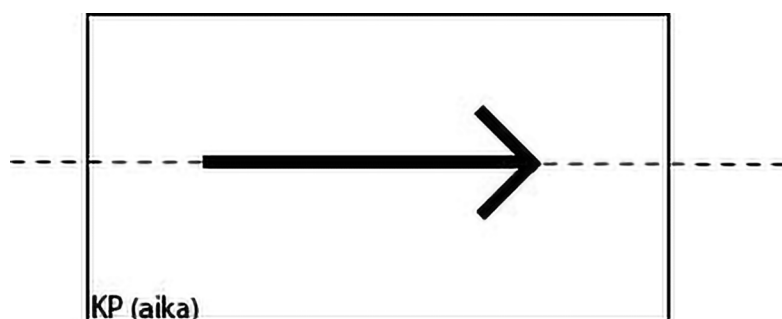
- (33) *kuroksto* *t'e* *vina-ś* *sravtov-ś* ***mastor-gańt'***
 nopeasti DMST viina-NOM.DEF levitä-PST1.3SG maailma-PROL.DEF
 'Nopeasti viina levisi maailmalle.'^{KK41 257 (Ś s. 64, r. 2–3)}

Esimerkin 33 tyyppisellä RAJA-merkityksellä on osittainen paralleeli prolatiivin ALUE-merkityksessä. Samoin kuin esimerkissä 33, ALUE-merkityksisissä prolatiiveissa kiintopiste ilmaisee sen alueen, jonka rajojen sisällä predikaatin ilmaisema toiminta tapahtuu (ks. luku 5.3). Ero esimerkin 33 ja ALUE-merkityksen välillä on kuitenkin se, että ALUE-merkityksisissä prolatiiveissa kiintopiste ei ilmaise muuttujan toiminnan loppukohtaa.

5.7. AJANKOHTA

Ihmiskielelle on tyypillistä käsitellä abstrakteja asioita metaforisesti spatiaalisin käsittein, sillä ihminen elää luonnostaan spatiaalisessa maailmassa (Lakoff & Johnson 2003: 14). Aika ei ole poikkeus, vaan esimerkiksi englannissa aikaa käsitellään spatiaalisin käsittein (TIME IS SPACE -metafora, esim. Evans 2003: 14–15; Janda 2007: 642–643). Niinpä ei ole yllättävää, että ersän prolatiivilla on myös AJANKOHTA-merkitys, joita aineistossani on 13.

AJANKOHDAN protoskeemassa prolatiivi ilmaisee muuttujan liikettä kiintopisteen suhteen, kuten VÄYLÄ-merkityksessäkin.¹⁹ Erona VÄYLÄ-merkitykseen on se, että AJANKOHDAN funktionaalinen elementti on kiintopiste, joka viittaa temporaaliselle alueelle spatiaalisen sijaan. AJANKOHDAN protoskeemaan kuuluu predikaatti vain skemaattisesti, eli AJANKOHDASSA voi esiintyä sekä verbaalinen predikaatti (esimerkki 34) että kopula (esimerkki 35). AJANKOHDAN protoskeema esitellään kuviossa 7. Laatikko ilmaisee kiintopistettä ja nuoli muuttujan liikettä. Katkoviiva kuvaa sitä, että muuttujan liikkeen alku- ja loppupistettä ei ole määritelty. Kiintopisteeksi on tarkennettu aika.

Kuvio 7. AJANKOHDAN protoskeema.

(34) [– –] *čopoda-va* *št'a-tano* *di* *tu-tano*
 pimeä-PROL nousta-PRS.1PL ja lähtää-PRS.1PL
 'Pimeällä nousemme ja lähdemme' KK31 065 (U s. 164, r. 23–24)

(35) *mol'e-ms* *ul'ne-ś* *ve-ń* *kunška-va*
 mennä-INFL olla-PST1.3SG yö-GEN keskikohta-PROL
 'Oli mentävä keskiyöllä.' KK31 811 (U s. 57, r. 39)

Esimerkit 34 ja 35 elaboroivat AJANKOHDAN protoskeeman täydellisesti, sillä niissä kiintopiste ilmaisee sen ajan, jolloin jotain tapahtuu. Kiintopisteen aika voidaan käsitteistää lyhemmäksi, kuten esimerkeissä 35, tai pidemmäksi, kuten esimerkissä 34.

Aineistossani esiintyy myös joukko prolatiivisia postpositioita, joilla on AJANKOHDAN merkitys, kuten esimerkistä 36 voidaan havaita.

19. Muita spatiaalisia merkityksiä kuin VÄYLÄÄ vastaavia temporaalisia merkityksiä ei ersässä ilmaista prolatiivilla.

- (36) *od koňst'itucija-n ċi-ňt' al-ga kommuñizmv*
 uusi perustuslaki-GEN päivä-GEN.DEF ala-PROL kommunistinen
znamja-st siň kandi-t'
 lippu-PX.3PL 3PL kantaa-PRS.3PL
 'perustuslain päivän aikana he kantavat kommunistisia lippuja'
 KK41 025 (Š s. 5, r. 33–35)

Esimerkki 36 elaboroi AJANKOHDAN protoskeeman, sillä siinä on temporaaliseen entiteettiin viittaava kiintopiste (postpositiolausekkeen pääsana). Toisin kuin spatiaalisten merkitysten kohdalla, AJANKOHTA-merkityksessä esiintyvät postpositiot eivät korosta jotakin lausekkeen pääsanana tarkoitetun puolta, vaan se, mitä postpositiota käytetään AJANKOHTA-merkityksessä, on kunkin postposition (ja mahdollisesti lausekkeen pääsanana) leksikaalinen ominaisuus. Sen selvittäminen, millä perusteilla eri postpositioita käytetään AJANKOHTA-merkityksessä, ei kuitenkaan kuulu tämän kirjoituksen piiriin.

6. Ersän prolatiivi yhtenäisenä kategoriana

Olen edellisessä luvussa esittänyt ersän prolatiiville kuusi merkitystä ja useille näistä merkityksistä toisistaan eriäviä kontekstuaalisia varianteja. Osittain esitetyt merkitykset ovat varsin selkeästi yhteydessä toisiinsa (esimerkiksi VÄYLÄ ja AUKKO), kun taas jotkin eivät ensi silmäyksellä vaikuta kuuluvan joukkoon ollenkaan (esimerkiksi SIJAINNIN ja RAJAN kontekstuaaliset variantit, joissa kiintopiste ei ole pitkänomaisen). Olen jo edellisessä luvussa maininnut mahdollisista yhteyksistä eri merkitysten välillä, mutta tässä luvussa esitän kokonaiskuvan ersän prolatiivista yhtenäisenä säiteittäiskategoriana sekä prolatiivin eri merkitysten välillä vallitsevat yhteydet.

Seuraava kuvaus on puhtaasti synkroninen esitys ersän prolatiivikategorian rakenteesta, eikä sitä pidä ottaa diakronisena kuvauksena eri merkitysten kehityspoiluista. Esitettävien yhteyksien merkitys prolatiivin kategorialle on sen yhtenäisyyden tukeminen (vrt. Lewandowska-Tomaszczyk 2007: 148). Lisäksi yhteydet mahdollistavat kielenkäyttäjille prolatiivin käyttämisen ja ymmärtämisen myös tapauksissa, jotka muistuttavat heille tuttuja prolatiivin käyttäjiä, mutta joita he eivät ole kohdanneet aiemmin (vrt. Tuggy 2007: 99–100). On kuitenkin esitetty, että osittaiset elaboraatiot synnyttäisivät uusia merkityksiä (Tyler & Evans 2003: 58–61). Tällöin pragmaattiseksi vahvistamiseksi (pragmatic strengthening) kutsuttu prosessi vahvistaa toistuvassa käytössä käsitystä alkuperäisestä skeemasta erillisestä merkityksestä, jolla on oma skeema. Tällainen tapaus voisi olla esimerkiksi SIJAINNIN kehittymisen VÄYLÄSTÄ, kun prolatiivia on ruvettu käyttämään pitkänomaisen kiintopisteen kanssa predikatiivilauseissa (vertaa esim. esimerkkejä 5 ja 24). Koska aineistoni ei

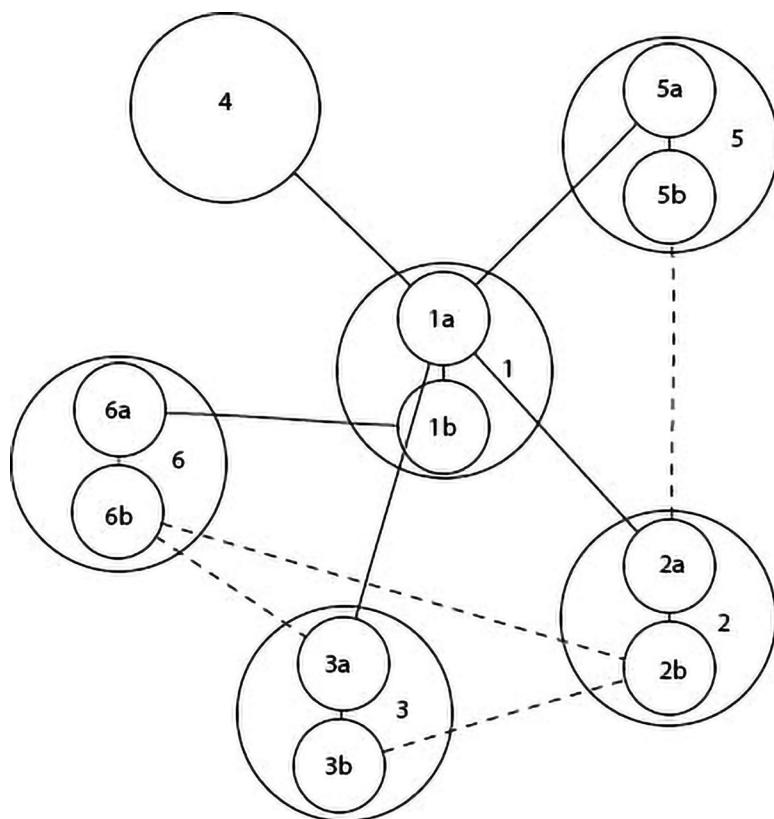
muutamaa poikkeustapausta lukuun ottamatta²⁰ sovellu varsinaiseen kieliopillistumistutkimukseen, pitäydyn ottamasta kantaa tällaisten kehitysten oikeellisuuteen.

Säteittäiskategorian määritelmään kuuluu, että siinä on yksi prototyypin (keskeinen) jäsen, jonka motivoituja variantteja kategorian muut jäsenet ovat (Lewandowska-Tomaszczyk 2007: 148). Tämän takia ersän prolatiivin kuvaamiseksi on ensin määritettävä koko prolatiivin protoskeemaa vastaava prolatiivin prototyypin merkitys, sillä se kuvaa sijan kaikista tyyppillisintä käyttöä. Tyler ja Evans (2003: 45–50) esittävät protoskeeman selvittämiseksi joukon kriteerejä, jotka on esitelty luvussa 2.1. Näistä kriteereistä ersän prolatiivin protoskeeman määrittämiseen sopivat parhaiten kriteerit 2 (jonkin suhteen hallitsevuus merkityksessä), 4 (kontrasti muihin saman tason elementteihin) ja 5 (merkityksen johdettavuus). Kriteeri 1 (vanhin tunnettu merkitys) antaa tukea protoskeeman määrittämiselle, jos luvussa 3 esitetty prolatiivin historia pitää paikkansa. Kriteeri 3 (käyttö yhdysmuodosteissa) taas soveltuu ylipäätään huonosti ersän tutkimukseen, sillä ersässä ei juurikaan esiinny yhdysmuodosteita.

Näiden kriteerien perusteella ersän prolatiivin protoskeemaan kuuluu muuttujan liikkeen rajaamaton reitti, minkä takia ersän prolatiivin prototyypin merkityksen on katsottava olevan RAJAAMATON VÄYLÄ. Muuttujan liikkeen rajamaton reitti esiintyy useimmissa merkitysten protoskeemoissa, nimittäin VÄYLÄN toisessa kontekstuaalisessa variantissa (RAJAAMATON VÄYLÄ), ALUEEN toisessa kontekstuaalisessa variantissa (liike alueen rajojen sisällä), SIJAINNIN toisessa kontekstuaalisessa variantissa (kun kiintopisteenä on pitkänomainen tarkoite)²¹ sekä AUKOSSA (kriteeri 2). Muuttujan liikkeen reitin ilmaiseminen on myös se merkitys, jonka suhteen prolatiivi on oppositiossa muihin ersän paikallissijoihin nähden, kuten luvun 3.1 taulukossa 2 esitän (kriteeri 4). Kaikki edellä esitetyt merkitykset, joiden funktionaalisessa elementissä esiintyy muuttujan liikkeen rajaamaton reitti, on mahdollista johtaa RAJAAMATTOMASTA VÄYLÄSTÄ, mutta kaikkia näitä merkityksiä ei ole mahdollista johtaa muista merkityksistä. Lisäksi VÄYLÄN toinen kontekstuaalinen variantti (KOHDEVÄYLÄ) ja AJANKOHTA-merkityksen toinen kontekstuaalinen variantti ovat suoraan johdettavissa RAJAAMATTOMASTA VÄYLÄSTÄ. Mistään muusta merkityksestä tai merkityksen kontekstuaalisesta variantista ei saa johdettua näin montaa merkitystä tai kontekstuaalista varianttia (kriteeri 5). Näillä kriteereillä ersän prolatiivin prototyypin merkitys olisi RAJAAMATON VÄYLÄ. Koska RAJAAMATON VÄYLÄ ja KOHDEVÄYLÄ ovat kuitenkin saman merkityksen kontekstuaalisia variantteja, on johdonmukaisinta sanoa, että prolatiivin prototyypin merkitys on VÄYLÄN ilmaiseminen. Kuvio 8 esittää ersän prolatiivin säteittäiskategoriana. Kuviossa esitetään kaikki kontekstuaaliset variantit, jotta yhteydet eri käyttöjen välillä näyttäytyisivät selkeämmin.

20. Ks. muoto *mel'ga*, jonka kehitystä voidaan tarkastella aineistossa esiintyvien eri merkitysten avulla.

21. SIJAINNIN kohdalla kyse on reitin ekstensioista toiselle kognitiivisille alueelle, nimittäin subjektiivisen liikkeen reitistä.

Kuvio 8. Ersän prolatiivi säteittäiskategoriana. 1 = VÄYLÄ (1a = RAJAAMATON VÄYLÄ, 1b = KOHDEVÄYLÄ), 2 = ALUE (2a = liikettä ilmaiseva predikaatti, 2b = muu predikaatti), 3 = SIJAINTI (3a = pitkänomainen kiintopiste, 3b = muu kiintopiste), 4 = AUKKO, 5 = AJANKOHTA (5a = kesto, 5b = hetki), 6 = RAJA (6a = dynaaminen predikaatti, 6b = staattinen predikaatti).

Kuviossa 8 suuret ympyrät esittävät merkityksiä ja pienet pallot niiden kontekstuaalisia variantteja. Yhtenäisillä viivoilla kuvataan merkitysten tai kontekstuaalisten varianttien välisiä semanttisen motivaation suhteita, katkoviivoilla taas kuvataan muita suhteita ja yhtäläisyyksiä, joita kielenkäyttäjät voivat hahmottaa merkitysten ja kontekstuaalisten varianttien välillä.

Kuten edellä totesin, useimmat prolatiivin merkitykset voidaan johtaa VÄYLÄ-merkityksestä. Johtaminen tarkoittaa mahdollista historiallista prosessia, jossa prolatiivin merkitys on laajentunut VÄYLÄN ilmaisemisesta muihin merkityksiin, mutta erityisesti niitä yhteyksiä, joita kielenkäyttäjät joko tietoisesti tai alitajuisesti hahmottavat prolatiivin eri merkitysten välille. Tällainen suhde esiintyy konkreettisemmän ja abstraktimman merkityksen välillä (Tyler & Evans 2003: 23–30; Lewandowska-Tomaszczyk 2007: 153). Säteittäiskategorioissa esiintyy eri merkitysten välillä myös

sellaisia suhteita, joissa merkitysten ominaisuudet rinnastuvat toisiinsa ja näin ollen vahvistavat kategorian yhtenäisyyttä.

ALUE-merkityksen liikettä jonkin alueen rajojen sisällä ilmaiseva kontekstuaalinen variantti liittyy VÄYLÄ-merkitykseen (erityisesti RAJAMATTOMAAN VÄYLÄÄN), sillä molemmissa muuttujan liikkeen reitti on osa protoskeemaa. Molemmissa tapauksissa liike esitetään ilman lähtöpistettä tai määränpäättä, eli reitin keskikohta on fokuksessa (vrt. Zlatev 2007: 331–332). ALUE-merkityksessä kuitenkin koko liikkeen reitti on taka-alaistettu ja se alue, jonka rajojen sisällä liike tapahtuu, on korostettu. Muuttujan liikkeen reitti esiintyy vieläkin merkityksen protoskeeman hahmossa, mutta se ei enää ole sen määrittävin elementti. Kun muuttujan liikkeen reitti on taka-alaistettu, on merkityksen funktionaalisen elementin elaboraatioksi voitu analogisesti käsittää muikin toiminta kuin liike. ALUE-merkityksen kontekstuaalinen variantti, joka ilmaisee muuta toimintaa kuin liikettä rajatulla alueella, ei näin ollen ole suoraan yhteydessä VÄYLÄ-merkitykseen. Sen sijaan tällä kontekstuaalisella variantilla ja SIJAINTI-merkityksen kummallakin kontekstuaalisella variantilla on yhteys. Molemmissa tapauksissa kiintopiste nimittäin on jokin rajattu alue, ja toisin kuin VÄYLÄ-merkityksessä, niissä ei esiinny fyysistä liikettä. Tällä ALUE-merkityksen kontekstuaalisella variantilla on yhteys myös AJANKOHDAN merkitykseen, jos aika käsitteistetään SÄILIÖNÄ, jonka sisällä tapahtuu asioita, sekä staattista yltämistä johonkin rajaan asti ilmaisevaan RAJA-merkityksen kontekstuaaliseen varianttiin.

SIJAINTI-merkityksen kontekstuaalinen variantti, jossa on pitkänomainen kiintopiste, on mahdollista johtaa (RAJAAMATTOMASTA) VÄYLÄSTÄ subjektiivisen liikkeen käsitteen avulla (ks. esim. Langacker 1987: 170–173). Käsitteistäjä siis liikkuu mielessään pitkänomaisen kiintopisteen varrella olevalta muuttujalta toiselle, mikä on motivoitunut prolatiivin käytön. SIJAINNIN toisella kontekstuaalisella variantilla ei ole suoraa yhteyttä VÄYLÄÄN, vaan analoginen laajentuma tapauksista, joissa kiintopiste on pitkänomainen. Kun yhteys kiintopisteen pitkänomaisuuden ja VÄYLÄN protoskeeman välillä on heikentynyt, tämä laajentuma on tullut mahdolliseksi. Sen sijaan, kuten edellä totesin, ALUE-merkityksen toisen kontekstuaalisen variantin ja SIJAINTI-merkityksen välillä vallitsee yhdistävä suhde, joka perustuu siihen, että molemmissa kiintopiste käsitetään rajatuksi alueeksi. Samasta syystä SIJAINNIN ja RAJA-merkityksen staattista yltämistä ilmaisevan kontekstuaalisen variantin välillä vallitsee yhteys.

AUKON merkitys liittyy VÄYLÄN merkitykseen. Se esiintyy konteksteissa, joissa muuttujan liike on tapahtunut funktionaalisesti nollaulotteisen kiintopisteen kautta (vrt. VÄYLÄ, jonka prototyypisissä esiintymissä on yksi funktionaalinen ulottuvuus). Kummankin merkityksen funktionaalisessa elementissä esiintyy siis muuttujan liikkeen reitti. Merkitysten välinen ero on vain siinä, minkälaisen kiintopisteen kanssa ne voivat esiintyä.

AJANKOHTA-merkityksellä on yhtymäkohtia sekä VÄYLÄÄN että ALUEESEEN. Jos ajatellaan, että aika on lineaarinen, yksiulotteinen entiteetti, vertautuu funktionaalinen elementti VÄYLÄN funktionaaliseen elementtiin. Jos taas ajatellaan, että kiintopisteen nimeämä ajankohta on abstrakti SÄILIÖ, jonka sisällä kuvattu toiminta tapahtuu, tulee AJANKOHTA-merkitys lähemmäs ALUE-merkitystä ja erityisesti sen kontekstuaalista

varianttia, jossa ei esiinny liikettä. Diakronisesti ei ole syytä olettaa, että AJANKOHTA olisi kehittynyt kummastakaan merkityksestä, mutta synkronisesti kumpikin yhteys yhdistää AJANKOHTAA prolatiivin kategoriaan (kriittistä spatiaalisen suhteen ensisijaisuutta kohtaan ks. Onikki-Rantajääskö 2001: 122–123). Aineistoni pienuuden takia on hyvin vaikea sanoa mitään varmaa, mutta vaikuttaisi siltä, että VÄYLÄÄN rinnastuvia AJANKOHTIA, eli sellaisia esiintymiä, joissa aika käsitteistetään lineaarisesti, on enemmän kuin sellaisia, joissa aika käsitteistetään SÄILIÖKSI.

RAJA-merkityksen jonkin aineen leviämistä ilmaiseva kontekstuaalinen variantti, on johdettavissa VÄYLÄ-merkityksestä ja erityisesti KOHDEVÄYLÄN kontekstuaalisesta variantista. Leviämisen kohde voidaan nimittäin käsitteistää VÄYLÄKSI, jota pitkin muuttuja liikkuu ja leviämisen RAJA liikkeen päätepisteeksi. Lisäksi tällä kontekstuaalisella variantilla on yhtymäkohtia ALUE-merkitykseen, sillä leviäminen voidaan käsitteistää muuttujan toiminnaksi rajatulla alueella. RAJAN staattista yltämistä ilmaiseva kontekstuaalinen variantti taas rinnastuu SIJAINTI-merkitykseen, sillä siinä muuttuja on staattisessa suhteessa kiintopisteeseen.

Edellä esitetystä voidaan havaita, että ersän prolatiivi on varsin yhtenäinen kategoria, jonka eri jäsenten välillä vallitsee sekä johto- että analogiasuhteita. Tämä havainto on yhtenevä säteittäiskategorioista aiemmin sanotun kanssa (Tyler & Evans 2003: 78–80; Lewandowska-Tomaszczyk 2007: 147–151). Ersän prolatiivi ei myöskään ole kieliopillistumassa ja jakautumassa (vrt. suomen prolatiivi; Ylikoski 2018), lukuun ottamatta eräitä kiteytyneitä postpositioita ja adverbjejä.

7. Lopuksi

Olen tässä artikkelissa kuvannut ersän prolatiivin merkityksiä kognitiivisen kielen tutkimuksen kehyksessä. Aineistoni perusteella olen erotellut prolatiiville kuusi merkitystä, joista viidellä esiintyy kaksi selkeästi havaittavaa kontekstuaalista varianttia. Nämä merkitykset ovat VÄYLÄ, ALUE, AUKKO, SIJAINTI, AJANKOHTA ja RAJA. Tämä jako poikkeaa aiemmin esitetyistä ensiksikin merkitysten määrässä, sillä aiemmin on yleensä esitetty, että prolatiivilla on 3–10 merkitystä (ks. luku 4), ja toiseksi merkitysten erottelun perusteissa.

Merkitysten erottelussa hyödynsin protoskeeman ja funktionaalisen elementin käsitteitä. Eri merkityksille yleistettiin aineistosta protoskeema, joka kuvaa kyseisen merkityksen pakolliset semanttiset osat. Näitä osia ovat esimerkiksi kiintopisteen ja predikaatin ominaisuudet. Näistä protoskeemoista erotettiin funktionaalinen elementti, joka on pienin välttämättä merkityksen vaihtumiseen johtava muutos protoskeemassa.

Kaikissa prolatiivin merkityksissä paitsi SIJAINNISSA kiintopisteen ominaisuudet olivat ensisijaisia merkityksen muodostumisessa. SIJAINNIN sen sijaan erotti toisaalta VÄYLÄSTÄ ja toisaalta ALUEESTA kuvatun tilanteen staattisuus. Predikaatin ominaisuudet vaikuttivat kuitenkin merkittävästi myös VÄYLÄN, ALUEEN ja AUKON erottamiseen toisistaan, sillä VÄYLÄN protoskeemassa toiminta on suoraviivaista liikettä, kun taas

ALUEEN ja AUKON protoskeemoissa toiminnan tyyppiä ei ole määritelty niin tarkasti. Lisäksi ALUEEN merkityksestä pystyy erottamaan kaksi kontekstuaalista varianttia predikaatin kuvaaman toiminnan tyyppin perusteella.

Lopuksi esitin prolatiivin säteittäiskategoriana. Tämä kuvaus antaa tarkan kuvan prolatiivin eri merkitysten suhteista toisiinsa ja koko prolatiivin kategorian rakenteesta. Siitä käy ilmi, että väylä on prolatiivin kategorian keskeinen jäsen, josta muut merkitykset voidaan johtaa. Lisäksi eri merkitysten välillä esiintyy kuitenkin myös niiden samankaltaisuuteen perustuvia yhteyksiä, jotka vahvistavat prolatiivin kategorista yhtenäisyyttä.

Tutkimusta voisi jatkaa ja syventää käyttämällä kielenpuhujilta elisitoitua aineistoa, sillä siitä voisi tehdä tilastollisia päätelmiä siitä, miten eri puhujat käsitteivät samaa tilannetta. Lisäksi ersän prolatiivin kattavan kuvauksen kannalta olisi oleellista kuvata systemaattisesti prolatiivimuotoisten postpositioiden, adverbien ja pronominien käyttö, sekä tutkia mihin merkityksiin prolatiivimuotoiset sanat ovat kieliopillistuneet. Ensimmäinen tutkimus selvittäisi onko prolatiivimuotoisten substantiivien ja muiden sanojen käytön välillä jotain eroa, joka tässä tutkimuksessa ei tullut ilmi (esimerkiksi esiintymismäärissä eri merkityksissä). Toinen tutkimus taas laajentaisi kuvaa siitä, minkälaisia suhteita kielenkäyttäjät voivat käsitteistää muuttujan liikkeen reittiä hyödyntäen. Näiden kysymysten selvittämisellä olisi merkitystä ei vain uralistiikan vaan myös paikanilmausten typologian ja yleisen kieliopillistumistutkimuksen kannalta.

Lyhenteet

1	1. persoona
2	2. persoona
3	3. persoona
CNG	konnegatiivimuoto
COMP	komparatiivi
DAT	datiivi (allatiivi)
DEF	määräinen taivutus
DIM	diminutiivi
DMST	demonstratiivipronominista muodostettu postpositioivartalo
ELA	elatiivi
FOC	fokuspartikkeli
FRQ	frekventatiivijohdos
GEN	genetiivi
ILL	illatiivi
IMP	imperatiivi
INE	inessiivi
INF1	infinitiivi, jonka tunnus on <i>-ms</i>
INF2	infinitiivi, jonka tunnus on <i>-mo, -me</i>
LAT	latiivi

NEG	kieltosana
NOM	nominatiivi
OPT	optatiivi
PART	partitiivi (ablatiivi)
PASS	passiivijohdos
PL	monikko
PRD	nominin predikatiivinen taivutus
PROL	prolatiivi
PRS	preesens
PST1	1. preteriti
PST2	2. preteriti
PTCP2	partisiippi, jonka tunnus on -ž
PX	possessiivisuffiksi
SG	yksikkö
TRA	translatiivi
>	Verbintaivutuksessa vasemmalla subjektin sija ja oikealla puolella objektin sija. Nominintaivutuksessa vasemmalla puolella omistajan luku ja oikealla puolella omistetun luku.

Lähteet

Aineistolähteet

MVD III = Paasonen, Heikki 1941: *Mordwinische volksdichtung. Band III. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia LXXXIV*. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.

Š = Сятко 1978: 1. Саранск 1978.

Š 7/03 = Сятко 2003: 7. Саранск 2003.

U = Устно-поэтическое творчество мордовского народа. Том третий. Часть вторая. Эрзянски сказки. Саранск 1967.

Muut lähteet

Aikio, Ante & Ylikoski, Jussi 2016: The origin of the Finnic l-cases. – *Fenno-ugrica suecana nova series* 15: 59–158.

Alhoniemi, Alho 1988: Postpositiorakenteiden synkroniaa ja diakroniaa. – *Sananjalka* 30: 27–44.

Bartens, Raija 1999: *Mordvalaiskielten rakenne ja kehitys*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 232. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.

Bartens, Raija 2000: *Permiläisten kielten rakenne ja kehitys*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 238. Helsinki: Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.

Brugman, Claudia & Lakoff, George 2006 [1988]: Cognitive topology and lexical networks. – Dirk Geeraerts (toim.) *Cognitive linguistics. Basic readings*. Cognitive linguistics research 34. Berlin: Mouton de Gruyter. 109–139.

Bubrih 1953 = Бубрих, Д. В. 1953: *Историческая грамматика эрзянского языка. Под редакцией М. Н. Колядёнкова и Н. Ф. Цыганова*. Саранск: Мордовское книжное издательство.

- Budenz, József 1876: *Moksa- és erza-mordvin nyelvtan*. Nyelvtudományi Közlemények XII. Budapest: A. M. T. Akadémia könyvkiadó hivatalában.
- Creissels, Denis 2006: Encoding the distinction between location, source and destination. A typological study. – Maya Hickmann & Stéphane Robert (toim.), *Space in languages. Linguistic systems and cognitive categories*. Amsterdam: John Benjamins. 19–28.
- Creissels, Denis 2009: Spatial cases. – Andrej Malchukov & Andrew Spencer (toim.), *The Oxford handbook of case*. Oxford: Oxford University Press. 609–625.
- Суганкин & Деваев 1975 = Цыганкин, Д. В. & Деваев, С. З. 1975: *Очерк сравнительной грамматики мордовских (моксианского и эрзянского) литературных языков*. Саранск.
- EK 2000 = Цыганкин, Д. В. (toim.) 2000: *Эрзянь кель. Морфемика, валонь теема ды морфология*. Саранск: Республиканской типографиясь «Красный Октябрь».
- Erkkilä, Riku 2019: *Ersän illatiivin ja latiivin merkitykset*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Saatavilla <<http://hdl.handle.net/10138/305364>> (7.5.2020).
- Evans, Vyvyan 2003: *The structure of time*. Human cognitive processing 12. Amsterdam: John Benjamins.
- Geeraerts, Dirk 1992: The semantic structure of Dutch over. – *Leuvense bijdragen* 81: 205–230.
- Geeraerts, Dirk 2006: Introduction. – Dirk Geeraerts (toim.), *Cognitive linguistics. Basic readings*. Cognitive linguistics research 34. Berlin: Mouton de Gruyter. 1–28.
- Geeraerts, Dirk & Cyuckens, Hubert 2007: Introducing cognitive linguistics. – Dirk Geeraerts & Hubert Cyuckens (toim.), *The Oxford handbook of cognitive linguistics*. Oxford: Oxford University Press. 3–21.
- GMJa 1962 = Коляденков, М. Н. & Заводова, Р. А. (toim.) 1962: *Грамматика мордовских (моксианского и эрзянского) языков: Часть 1 фонетика и морфология*. Саранск: Мордовское книжное издательство.
- GMJa 1980 = Цыганкин, Д. В. (toim.) 1980: *Грамматика мордовских языков: Фонетика, графика, орфография, морфология*. Саранск.
- Grünthal, Riho 2003: *Finnic adpositions and cases in change*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 244. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Grünthal, Riho 2015: *Vepsän kielioppi*. Apuneuvoja suomalais-ugrilaisen kielten opintoja varten XVII. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Hopper, Paul & Traugott, Elizabeth 2003: *Grammaticalization. Second edition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Huumo, Tuomas 2010: Suomen väyläadpositioiden prepositio- ja postpositiokäyttöjen merkityseroista. – *Virittäjä* 114: 531–561.
- Iggesen, Oliver 2013: Number of cases. – Matthew Dryer & Martin Haspelmath (toim.), *World atlas of language structures online*. Leipzig: Max Planck institute for evolutionary anthropology. Saatavilla <<https://wals.info/chapter/49>> (7.5.2020).
- Janda, Laura 1993: *A geography of case semantics. The Czech dative and the Russian instrumental*. Cognitive linguistics research 4. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Janda, Laura 2007: Inflectional morphology. – Dirk Geeraerts & Hubert Cyuckens (toim.), *The Oxford handbook of cognitive linguistics*. Oxford: Oxford University Press. 632–649.
- Janhunen, Juha 1982: On the structure of Proto-Uralic. – *Finnish-Ugrische Forschungen* 44: 23–42.
- Janhunen, Juha 1998: Samoyedic. – Daniel Abondolo (toim.), *The Uralic languages*. London: Routledge. 457–479.

- Jevsevjev 1928 = М. Е. Евсевьев 1928: *Основы мордовской грамматики эрзянь грамматика с приложением образцов мохианских склонений и спряжений*. Москва: Центральное издательство народов СССР.
- Johnson, Mark 1987: *The body in the mind. The bodily basis of meaning, imagination, and reason*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Kahla, Martti 1956: *Mordvan kielen prolatiivisijasta. Huomioita sen esiintymisestä ja lauseopillisesta käytöstä*. Laudatur-tutkielma. Helsingin yliopiston filosofinen tiedekunta.
- Koljadenkov 1954 = Коляденков, М. Н. 1954: *Грамматика мордовских (эрзянского и мохианского) языков. Часть 2 синтаксис*. Саранск: Мордовское книжное издательство.
- Koljadenkov 1959 = Коляденков, М. Н. 1959: *Структура простого предложения в мордовских языках: Предложение и его члены*. Саранск: Мордовское книжное издательство.
- Lakoff, George 1987: *Women, fire, and dangerous things. What categories reveal about the mind*. Chicago: The University of Chicago press.
- Lakoff, George & Johnson, Mark 2003 [1980]: *Metaphors we live by*. Chicago: The University of Chicago press.
- Langacker, Ronald 1987: *Foundations of Cognitive Grammar. Volume I. Theoretical prerequisites*. Stanford: Stanford University Press.
- Langacker, Ronald 1991: *Concept, image, and symbol. The cognitive basis of grammar*. Cognitive linguistics research 1. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Lehismets, Kersten 2014: *Suomen kielen väylää ilmaisevien adpositioiden yli, läpi, kautta ja pitkin kognitiivista semantiikkaa*. Dissertationes linguisticae Universitatis Tartuensis 21. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Leino, Pentti 1989: Paikallissijat ja suhdesääntö. Kognitiivisen kieliopin näkökulma. – *Virittäjä* 93: 161–219.
- Leino, Pentti 1993: *Polysemia – kielen moniselitteisyys*. Kieli 7. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Lewandowska-Tomaszczyk, Barbara 2007: Polysemy, prototypes, and radial categories. – Dirk Geeraerts & Hubert Cuyckens (toim.), *The Oxford handbook of cognitive linguistics*. Oxford: Oxford University Press. 139–169.
- Mokšən käl' 2000 = Алямкина, Н. С. (toim.) 2000: *Мокшень кяль*. Морфология. Саранск ош: «Красный октябрь» типографиясь.
- Molnár, Judit 1994: A prolativus használatá az erza-mordvinban. – *Folia uralica debreceniensis* 3: 85–94.
- Molnár, Judit 1997: A prolativusz használata az uráli nyelvekben. – *Néprajz és nyelvtudomány* XXXVIII: 257–275.
- Molnár, Judit 2005: Der prolativ im ersa-mordwinischen. Cornelius Hasselblatt & Eino Koponen & Anna Widmer (toim.), *Lihkkun lehkos. Beiträge zur finnougriстик aus anlaß des sechzigsten geburtstages von Hans-Hermann Bartens*. Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica 65. Wiesbaden: Harrassowitz. 241–248.
- Ojutkangas, Krista 2008: Mihin suomessa tarvitaan sisä-grammeja. – *Virittäjä* 112: 382–400.
- Onikki-Rantajääskö, Tiina 2001: *Sarjoja. Nykysuomen paikallissijaiset olotilanilmaukset kielen analogisuuden ilmentäjinä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 817. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Onikki-Rantajääskö, Tiina 2010: Ronald W. Langacker ja kognitiivisen kielitieteen perusta. Pentti Haddington & Jari Sivonen (toim.), *Kielitieteen modernit klassikot. Kognitiivinen ja funktionaalinen kielitiede*. Helsinki: Gaudeamus. 41–70.

- Paasonen, Heikki 1953 [1909]: *Mordwinische Chrestomathie mit Glossar und grammatikalischem Abriss*. Apuneuvoja suomalais-ugrialaisten kielten opintoja varten IV. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Päiviö, Pia 2007: *Suomen kielen asti ja saakka. Terminatiivisten partikkelien synonymia, merkitys, käyttö ja kehitys sekä asema kieliopissa*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 75. Turku: Turun yliopisto.
- Tuggy, David 2007: Schematicity. – Dirk Geeraerts & Hubert Cyuckens (toim.), *The Oxford handbook of cognitive linguistics*. Oxford: Oxford University Press. 82–116.
- Tyler, Andrea & Evans, Vyvyan 2003: *The semantics of English prepositions. Spatial scenes, embodied meaning and cognition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wiedemann, F. J. 1865: *Grammatik der Ersa-mordwinischen Sprache nebst einem kleinen mordwinisch-deutschen und deutsch-mordwinischen Wörterbuch*. St. Petersburg.
- Ylikoski, Jussi 2011: A survey of the origins of directional case suffixes in European Uralic. – Jussi Ylikoski & Katja Västi & Seppo Kittilä (toim.), *Case, animacy and semantic roles*. Typological studies in language 99. Amsterdam: John Benjamins. 235–280.
- Ylikoski, Jussi 2015: From compound nouns to case marking. Prolatives in South Saami and Lule Saami. – *Finnisch-Ugrische Mitteilungen* 39: 101–155.
- Ylikoski, Jussi 2018: Prolatiivi ja instrumentaali. Suomen -(i)tse ja -teitse kieliopin ja leksikon rajamailla. – *Sananjalka* 60: 7–27.
- Zlatev, Jordan 2007: Spatial semantics. – Dirk Geeraerts & Hubert Cyuckens (toim.), *The Oxford handbook of cognitive linguistics*. Oxford: Oxford University Press. 318–350.